

науково-методичні рекомендації

ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

**ВИКОРИСТАННЯ В
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ
У РЕЗУЛЬТАТІ НЕГЛАСНИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Автори: **Цуцкірідзе М.С.** – заступник Голови Національної поліції – начальник Головного слідчого управління, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України; **Мартовицька О.В.** – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1, доктор юридичних наук, доцент; **Гайду С.В.** – заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління, полковник поліції; **Романюк В.В.** – завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент; **Бурлака В.В.** – начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук, полковник поліції, кандидат юридичних наук; **Салманов О.В.** – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент; **Піддубна А.В.** – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук; **Романов М.Ю.** – старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України, доктор філософії в галузі права.

Рецензенти:

***Степанюк Р.Л.** - професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор*

***Дрозд В.Г.** - начальник 3-го НДВ НДІ проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України, доктор юридичних наук, професор*

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 10 від 24.10.2022)

Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації для підрозділів Національної поліції України / Цуцкірідзе М.С., Мартовицька О.В., Романюк В.В., Бурлака В.В. та ін. Х.: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2022. 82 с.

У науково-методичних рекомендаціях надано кримінальну процесуальну характеристику негласних слідчих (розшукових) дій як інституту кримінального процесуального права. Здійснено аналіз понятійно-категоріального апарату інституту використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Виокремлено нормативні підстави та процесуальний порядок використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Досліджено міжнародний досвід використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій та запропоновано шляхи його впровадження в практичну діяльність вітчизняних органів досудового розслідування. Призначені для працівників органів досудового розслідування, оперативних працівників, працівників органів прокуратури, Агентства з розшуку та менеджменту активів, інших уповноважених органів, а також викладачів, науковців, курсантів, студентів, слухачів, ад'юнктів, аспірантів та докторантів.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. АНАЛІЗ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ІНСТИТУТУ ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	5
1.1. Огляд судової практики щодо застосування негласних слідчих (розшукових) дій	20
2. НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	33
3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	48
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	77

ВСТУП

Негласні слідчі (розшукові) дії відіграють особливу роль у розслідуванні кримінальних проваджень. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України значно розширив засоби збирання доказів у кримінальному провадженні шляхом закріплення в ньому загальної процедури проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Негласні засоби отримання інформації про злочин можуть бути не лише ефективним інструментом отримання доказів у кримінальному провадженні, але й засобом грубого порушення прав, свобод та законних інтересів осіб, що потрапили до сфери кримінального судочинства. Застосування НСРД як засобів кримінально-процесуального доказування потребує постійного удосконалення ефективності їх організації й тактики, а також процесуальних гарантій законності їх проведення. Однією з таких гарантій є законодавче визначення у відповідних положеннях КПК України підстав проведення НСРД та їх документування.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення. Умвне відмежування негласних слідчих (розшукових) дій від оперативно-розшукових заходів полягає в тому, що в першому випадку йдеться про розпочате кримінальне провадження, в той час як дозвіл на оперативно-розшукові заходи запитується в межах оперативно-розшукової справи.

Результати НСРД для їх подальшого використання, в тому числі й у кримінальному процесуальному доказуванні, оформлюються як матеріали НСРД, оскільки сама лише змістовна складова результатів їх проведення – інформація, що отримується за результатом їх реалізації, не дозволяє її використовувати у кримінальному процесуальному доказуванні.

1. АНАЛІЗ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ІНСТИТУТУ ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК України)¹ запровадив у вітчизняний кримінальний процес європейські цінності та стандарти, перетворив неухильне дотримання прав людини на основну ідеологію всього кримінального провадження, гарантував реальну змагальність процесу, у тому числі і на досудовому етапі, а також надав змогу віднайти справедливий баланс між інтересами держави, суспільства та особи. Крім того, суттєво модернізував порядок здійснення кримінального провадження, запровадив низку нових інститутів, до яких слід віднести і інститут негласних слідчих (розшукових) дій.

Процесуальний порядок та особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій у Кримінальному процесуальному кодексі України визначені у главі 21.

Негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій - це сукупність організаційних, практичних прийомів, у тому числі із застосуванням технічних засобів, які дозволяють у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством

---

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

України, отримати інформацію про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома.

Правову основу проведення негласних слідчих (розшукових) дій, захисту інформації при проведенні цих слідчих дій становлять:

- Конституція України,
- Кримінальний процесуальний кодекс України,
- Кримінальний кодекс України,
- Закон України «Про прокуратуру»,
- Закон України «Про державну таємницю»,
- Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»,
- Порядок організації та забезпечення режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2003 № 1561-12,
- Звід відомостей, що становлять державну таємницю (затверджений наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 № 440 і зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17.08.2005 за № 902/11182),
- та інші нормативно-правові акти.

Загальні засади та єдині вимоги до організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчими органів досудового розслідування або за їх дорученням чи дорученням прокурора уповноваженими оперативними підрозділами, а також використання їх результатів у кримінальному провадженні, визначає Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (далі - Інструкція)².

Суб'єктами організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій слід вважати службових осіб уповноважених

---

² Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затверджено Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 / БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

законом органів, що приймають рішення щодо їх здійснення, організують та виконують необхідні дії, спрямовані на отримання відомостей, що входять до предмета доказування у кримінальному провадженні. Відповідно суб'єктами проведення негласних слідчих (розшукових) дій є слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи.

Уповноважений оперативний підрозділ – оперативний підрозділ, який входить до складу державного органу, визначеного у статті 246 КПК України, залучений за рішенням керівництва органу до здійснення або участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії.

Уповноважена особа – співробітник (працівник) уповноваженого оперативного підрозділу, залучений за рішенням керівника до проведення або участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії, інші особи, залучені за рішенням слідчого, прокурора, оперативного підрозділу.

У кримінальному провадженні під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітники (працівники) уповноваженого оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим Кримінальним процесуальним кодексом. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які

проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися із забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб у порядку, визначеному законодавством (частина 1 ст. 252 КПК України).

Протокол негласних слідчих (розшукових дій) повинен відповідати загальним вимогам, що закріплені процесуальним законом із урахуванням специфіки й особливостей їх провадження. Загальні правила фіксації кримінального провадження, передбачені у статтях 103-107 КПК України.

Відповідно вимогам ст. 103 КПК України у кримінальному провадженні існує дві форми фіксування ходу та результатів слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій:

- складання протоколу,
- закріплення на матеріальних носіях інформації про хід та результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій (кіно-, фото-, аудіо-, відеоматеріали, інші носії інформації, у тому числі й електронні тощо).

Відповідно до статті 99 КПК України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів. Процесуальний порядок такого фіксування визначений у статті 107 КПК України.

Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору.

Прокурор вживає заходів щодо збереження отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні.

Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні регламентовано статтею 256 КПК України.

Протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

Особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

У разі використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строк, передбачений статтею 253 КПК України, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси.

Якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора. Слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами статей 247 та 248 КПК України і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення. Передання інформації, одержаної внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється тільки через прокурора (стаття 257 КПК України).

Види негласних слідчих (розшукових) дій. Негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, і полягає в негласній фіксації та обробці із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо.

Аудіоконтроль та відеоконтроль особи є негласними слідчими (розшуковими) діями, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування цих осіб та обмежують їх конституційні права, задекларовані статтями 30, 32 Конституції України.

За результатами проведення аудіо- та відеоконтролю особи складається протокол, який з матеріальними носіями зафіксованої інформації у встановленому законом порядку передається прокурору для використання у кримінальному провадженні.

Особливістю цієї негласної слідчої (розшукової) дії, яка відрізняє її від спостереження за особою, реччю або місцем (ст. 269 КПК України), аудіо-, відеоконтролю місця (ст. 270 КПК України), є те, що вона проводиться щодо конкретної особи як у публічно доступних, так і публічно недоступних місцях (місцях, до яких неможливо увійти або в яких неможливо правомірно перебувати без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб (ч.2 ст. 267 КПК України) або в умовах, коли учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним (розумно розраховують на приватність).

Практика ЄСПЛ. Рішення ЄСПЛ у справах «Круслін проти Франції» (1990), «Халфорд проти Об'єднаного Королівства» (1997): навіть якщо представники влади не очікують або не розраховують на присутність заявника в даному приміщенні, якщо він «розумно розраховував на недоторканість приватного життя» у цьому місці, це буде означати порушення його прав відповідно до ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Саме «розумне очікування», а не конкретна особистість об'єкта спостереження, є визначальним чинником при вирішенні

питання про порушення Конвенції. При ухваленні рішення, чи є таке очікування «розумним», суд повинен застосувати об'єктивний критерій, визначивши суспільно прийнятну для конкретних обставин правову норму³.

Накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України) полягає в забороні установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора.

Накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. Вказана НСРД може бути застосовано лише за наявності достатніх підстав вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування, і іншими способами одержати ці дані неможливо (ст. 31 Конституції України, ст. 261 КПК України).

Відповідно до ч. 4 ст. 261 КПК України арешт може бути накладено на листи усіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами. Спеціальними нормативно – правовим актом, який регламентує види поштових відправлень, є Закон України «Про поштовий зв'язок».

Накладення арешту на кореспонденцію – це встановлення обов'язку її затримання і заборони установам зв'язку та фінансовим установам вручати кореспонденцію адресату.

Після закінчення строку, визначеного в ухвалі слідчого судді, накладений на кореспонденцію арешт вважається скасованим і затримана на установі зв'язку кореспонденція, яка не була вилучена слідчим, підлягає негайному направленню адресату.

---

³ Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Круслін проти Франції» (заява 11801/85) : від 24.04.1990 // Український портал практики Європейського суду з прав людини : сайт. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=432> (дата звернення: 20.10.2022); Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Халфорд проти Об'єднаного Королівства» (заява 20605/92) : від 25.06.1997 // Харківська правозахисна група: сайт. URL: <https://khp.org/1363591929> (дата звернення: 20.10.2022).

Відповідно до частини 3 ст. 261 КПК України накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції.

Огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України) полягає в негласному відкритті й огляді затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмки або зняті копії чи отриманні зразків, нанесенні на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнанні їх технічними засобами контролю, заміні речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

Огляд затриманої кореспонденції проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію (ч.1 ст. 262 КПК України).

Під оглядом кореспонденції слід розуміти обстеження кореспонденції з метою перевірки, контролю, виявлення ознак злочину.

За результатами огляду може бути здійснено виїмку кореспонденції.

Виїмка кореспонденції - вилучення у встановленому законом порядку кореспонденції, яка знаходиться в установах зв'язку та може мати доказове значення у кримінальному провадженні.

Тимчасове затримання – припинення у встановленому законом порядку в установі зв'язку на певний час руху кореспонденції під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, з метою виявлення ознак кримінального правопорушення.

Незалежно від результатів огляду та його наслідків про кожен випадок його проведення складається протокол згідно з вимогами статей 104-107, 252 КПК України. Таким чином під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути складено декілька протоколів. Крім загальних відомостей, передбачених зазначеними статтями, у протоколі обов'язково зазначається, які саме відправлення були оглянуті, що з них вилучено і що має бути

доставлено адресату або тимчасово затримано, з яких відправлень знято копії чи отримано зразки, а також про проведення інших дій, передбачених ч. 2 ст. 262 КПК України.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду).

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг) є різновидом втручання у приватне спілкування, що проводиться без відома осіб, які використовують засоби електронних комунікацій (телекомунікацій) для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки. Керівники та працівники операторів електронних комунікацій зобов'язані сприяти виконанню дій із зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України) полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі.

Пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до

електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування.

Зміст інформації, що передається особами через електронні комунікаційні мережі, з яких здійснюється зняття інформації, зазначається у протоколі про проведення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій. При виявленні в інформації відомостей, що мають значення для конкретного досудового розслідування, в протоколі відтворюється відповідна частина такої інформації, після чого прокурор вживає заходів для збереження знятої інформації. Зміст інформації, одержаної внаслідок здійснення зняття відомостей з електронних інформаційних систем або їх частин, фіксується на відповідному носіїві особою, яка здійснювала зняття у спосіб, що забезпечує обробку, збереження або передання інформації (ст. 265 КПК України).

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

Слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів, з метою:

1) виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування;

2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів;

3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину;

4) виявлення осіб, які розшукуються;

5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Публічно недоступним є місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб.

Приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку з відбуттям покарання, затримання, взяттям під варту тощо), мають статус публічно доступних.

Обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи з метою, передбаченою в частині першій цієї статті, проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження. Спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитися візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження.

За результатами спостереження складається протокол, до якого долучаються отримані фотографії та/або відеозапис.

Спостереження за особою до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку, передбаченому частиною 1 статті 250 КПК України.

Моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України). За наявності обґрунтованої підозри, що особа здійснює злочинні дії з використанням банківського рахунку, або з метою розшуку чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, прокурор може звернутися до слідчого судді в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України, для винесення ухвали про моніторинг банківських рахунків. Згідно з ухвалою слідчого судді про моніторинг банківських рахунків банк зобов'язаний надавати Національному антикорупційному бюро України, Бюро економічної безпеки України в поточному режимі інформацію про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках.

Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб.

Аудіо-, відеоконтроль місця може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження. Проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України), полягає в діях слідчого чи

уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях.

Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до статті 245 КПК України неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження. Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді.

Контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України):

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину.

Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які

створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення.

Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи.

Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК України.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України) полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами.

Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Виконання такого завдання здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора зі збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу і не потребує дозволу слідчого судді.

Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування.

Негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться незалежно від тяжкості злочину

Зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем (ч. 2 ст. 264 КПК України), полягає в одержанні інформації із електронних інформаційних систем, що містять відповідну інформацію, у тому числі із застосуванням технічного обладнання.

Не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) полягає в застосуванні технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу, систем зв'язку та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) є негласною слідчою (розшуковою) дією, що полягає у застосуванні технічних засобів для отримання від мережевої інфраструктури або мобільного кінцевого (термінального) обладнання відомостей про місцезнаходження мобільного кінцевого (термінального) обладнання (точки його підключення до мережі), а в мережі фіксованого зв'язку - даних про фізичну адресу кінцевого пункту мережі, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії можливо встановити обставини,

які мають значення для кримінального провадження. Вказана слідча (розшукова) дія проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Негласні слідчі (розшукові) дії, лише передбачені статтями 268 (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу), 269 (спостереження за особою, речю або місцем) у виняткових невідкладних випадках, визначених статтею 250 КПК України дозволяється проводити до постановлення ухвали слідчого судді.

Порядок, тактика та методика проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодія уповноважених оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, прокурора на їх проведення, з особами (підрозділами), що залучаються до проведення таких дій, регулюються окремим нормативно-правовим актом органів, у складі яких перебувають уповноважені оперативні підрозділи.

Відповідно до положень ст. 275 КПК України під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом. Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

1.1. Огляд судової практики щодо застосування негласних слідчих (розшукових) дій

Щодо визнання протоколів НСРД недопустимими доказами з мотивів не відкриття процесуальних документів, якими санкціоноване їх проведення

Якщо сторона обвинувачення під час досудового розслідування своєчасно вжила всі необхідні та залежні від неї

заходи, спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД, однак такі документи не були розсекречені з причин, що не залежали від волі і процесуальної поведінки прокурора, то суд не може автоматично визнавати протоколи НСРД недопустимими доказами з мотивів невідкриття процесуальних документів, якими санкціоноване їх проведення.

Процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД (ухвали, постанови, клопотання) та які на стадії досудового розслідування не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому статтею 290 КПК України, з тієї причини, що їх не було у розпорядженні сторони обвинувачення (процесуальні документи не були розсекречені на момент відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження), можуть бути відкриті іншій стороні під час розгляду справи у суді за умови своєчасного вжиття прокурором всіх необхідних заходів для їх отримання.

Якщо процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД, розсекречені під час судового розгляду, і сторона захисту у змагальному процесі могла довести перед судом свої аргументи щодо допустимості доказів, отриманих у результаті НСРД, в сукупності з оцінкою правової підстави для їх проведення, то суд повинен оцінити отримані докази та вирішити питання про їх допустимість.

Висновок Великої Палати Верховного Суду про застосування норми права в порядку ч. 4 ст. 442 КПК України: «За наявності відповідного клопотання процесуальні документи, які стали підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ухвали, постанови, клопотання) і яких не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, оскільки їх тоді не було у розпорядженні сторони обвинувачення (процесуальні документи не було розсекречено на момент відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження), можуть бути відкриті іншій стороні, але суд не має

допустити відомості, що містяться в цих матеріалах кримінального провадження, як докази»⁴.

Щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення такої дії за відсутності обставин, передбачених ч. 1 ст. 250 КПК, та визнання здобутих у результаті доказів недопустимими

Вироком суду першої інстанції ОСОБА_1 засуджено за ч. 1 ст. 115 КК. Ухвалою апеляційного суду вирок щодо ОСОБА_1 змінено в частині посилення суду як на доказ вини ОСОБА_1 на складену ним заяву щодо обставин вчинення злочину.

ВС скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд в суді апеляційної інстанції. Здійснюючи оцінку доводів касаційної скарги, ВС дійшов висновку про те, що апеляційний суд не з'ясував питання, чи перевірялися докази місцевим судом з точки зору їх належності та допустимості.

Статтею 260 КПК передбачено, що аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування особи, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Статтею 250 КПК визначено порядок проведення НСРД до постановлення ухвали слідчого судді. Частиною 1 цієї статті передбачено, що у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини КК, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених

---

⁴ Постанова Великої палати Верховного суду від 16 січня 2019 року: справа №751/7557/15-к, провадження №13-37ксл8 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340> (дата звернення: 20.10.2022).

цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора.

Посилаючись на протокол про результати аудіоконтролю особи під час перебування ОСОБА_1 в ІТТ як на доказ вини останнього, суд залишив поза увагою, що зазначену негласну слідчу дію було проведено до постановлення ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення такої дії за відсутності обставин, передбачених ч. 1 ст. 250 КПК, що має наслідком недопустимість протоколу про результати аудіоконтролю особи як доказу.⁵

Щодо відсутності аудіозапису процесу перегляду судом відеоматеріалів НСРД, що є безумовною підставою для скасування судового рішення

Апеляційний суд встановив, що судом першої інстанції дійсно не досліджувалася частина доказів (зачитувалася лише назва документів) та відсутній аудіозапис процесу перегляду судом першої інстанції 18 серпня 2016 року відеоматеріалів НСРД (диск № 1 відеозаписи №№ 1, 2), проте в порушення вимог процесуального закону належної оцінки цьому не дав та відповідного рішення не прийняв, незважаючи на те, що одне з цих порушень відповідно до ст. 412 ч. 2 п. 7 КПК України віднесено до безумовної підстави для скасування судового рішення.

При цьому апеляційний суд, хоч і дослідив ряд доказів у кримінальному провадженні, проте оцінки їм з точки зору належності та допустимості не дав, чим порушив вимоги ст.ст. 22, 23, 94, 95 КПК України.

Отже, під час розгляду справи судами першої та апеляційної інстанцій допущено порушення вимог кримінального процесуального закону, яке є істотним, оскільки ставить під сумнів законність і обґрунтованість судового рішення, що у відповідності з

---

⁵ Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10 жовтня 2019 року: справа № 593/1248/16-к, провадження № 51-8640км18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85175396> (дата звернення: 20.10.2022).

вимогами ст. 438 ч. 1 п. 1 КПК України є підставою для скасування таких рішень.⁶

Щодо відсутності у процесуальних документах вказівки на підстави та приводи (об'єктивні дані, які свідчили б про вчинення або готування до вчинення злочину до моменту проведення НСРД) проведення контролю за вчиненням злочину (іншого НСРД) і визнання за собою недопустимість доказів

Згідно з рекомендаціями Європейського суду з прав людини з метою перевірки дотримання права на справедливий судовий розгляд у випадку використання таємних агентів Суд насамперед перевіряє, чи влаштовувались пастки (те, що зазвичай називається «матеріальним критерієм провокації»), і якщо так, то чи міг заявник у національному суді скористатися цим задля свого захисту (пункти 37, 51 рішення у справі «Баннікова проти Росії» від 04 листопада 2010 року, заява № 18757/06).

Суд визначає пастку як ситуацію, коли задіяні агенти – працівники органів правопорядку або особи, що діють на їх прохання – не обмежуються суто пасивними спостереженнями протиправної діяльності, а здійснюють на особу, за котрою стежать, певний вплив, провокуючи її скоїти правопорушення, яке вона у іншому випадку не вчинила би, з метою зафіксувати його, тобто отримати доказ і розпочати кримінальне правопорушення (пункт 55 рішення у справі «Раманаускас проти Литви» від 05 лютого 2008 року, заява № 74420/01).

Аби встановити, чи розслідування було «суто пасивним», Суд вивчає мотиви, які виправдовували операцію проникнення, і поведінку державних органів, які її здійснювали. Зокрема, Суд встановлює, чи були об'єктивні сумніви у тому, що заявника втягнули у злочинну діяльність або схилили скоїти кримінальне правопорушення.

Місцевий суд належним чином перевірів підстави та приводи для проведення оперативної закупки у ОСОБА_1, однак у матеріалах

---

⁶ Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 11 липня 2019 року: справа № 712/3581/16-к, провадження № 51 - 1313 км 19. // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83025224> (дата звернення: 20.10.2022).

кримінального провадження відсутнє обґрунтування наявності такої інформації, зокрема, всупереч частини 1 статті 271 КПК, не містить його і постанова прокурора від 04 березня 2015 року, якою призначено проведення негласної слідчої (розшукової) дії стосовно ОСОБА_1 – контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки.

Сумніви щодо законності проведення слідчої (розшукової) дії викликані також показаннями свідка ОСОБА_2, наданими ним у судовому засіданні, який був залучений до участі у оперативній закупці з метою придбання наркотичного засобу у ОСОБА_4, який у свою чергу через відсутність товару запропонував свідку придбати наркотичний засіб у його знайомого, ним виявився ОСОБА_1. Після чого ОСОБА_2, зателефонувавши до ОСОБА_1, домовився з ним про зустріч та придбав товар.

Вищевикладене, а також відсутність об'єктивних даних, які би свідчили про вчинення або готування до вчинення злочину, пов'язаного з обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин, ОСОБА_1 до моменту проведення оперативної закупки та встановлення факту ініціювання збуту особами, залученими до проведення оперативних закупок свідчать про наявність провокації у діях правоохоронних органів. А тому докази, отримані шляхом підбурювання особи до вчинення злочину, не можуть бути покладені в основу обвинувачення⁷.

Щодо отримання доказів під час проведення НСРД стосовно однієї особи про вчинення злочину іншою особою, відносно якої дозвіл на проведення НСРД відсутній, такі докази у новому кримінальному провадженні можуть бути використані лише на підставі дозволу слідчого судді апеляційного суду, наданого в порядку ст. 257 КПК України

---

⁷ Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 серпня 2020 року: справа № 333/7457/16-к, провадження № 51-3266км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91010414> (дата звернення: 20.10.2022); Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 лютого 2020 року: справа № 761/4918/15-к, провадження № 51-9639км18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87672607> (дата звернення: 20.10.2022); Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13 лютого 2018 року: справа № 646/6873/15-к, провадження № 51-301 км 18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243825> (дата звернення: 20.10.2022).

Суд з'ясував, що обвинувачення ОСОБА_1 та ОСОБА_2 за ч. 2 ст. 307 КК України переважно ґрунтується на доказах, отриманих у результаті проведених негласних слідчих (розшукових) дій відносно інших осіб та в ході здійснення досудового розслідування відносно іншої особи. Негласні слідчі дії щодо ОСОБА_1 та ОСОБА_2 не проводились, дозвіл було надано на здійснення оперативної закупки наркотичного засобу у ОСОБА_6. У матеріалах кримінального провадження відсутня відповідна ухвала слідчого судді про використання результатів вказаних негласних слідчих дій у іншому кримінальному провадженні, як того вимагає ст. 257 КПК України, тому всі докази, здобуті внаслідок проведених негласних слідчих дій відносно інших осіб (ОСОБА_5 та ОСОБА_6) суд правильно визнав недопустимими.

У зв'язку з цим колегія суддів погоджується з висновком суду першої інстанції про недопустимість таких доказів, з огляду на положення статей 86, 87 КПК України та вважає, що у зв'язку з зазначеним, суд дійшов обґрунтованого висновку про недоведеність вчинення кримінальних правопорушень обвинуваченими ОСОБА_1 та ОСОБА_2.

Така позиція суду узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини, яка відповідно до ст. 17 Закону України від 23 лютого 2006 року «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» застосовується при розгляді справ як джерело права.

Зокрема, вказаний суд у своєму рішенні від 05 лютого 2008 року у справі «Раманаускас проти Литви» (скарга № 74420/01) наголошував, що докази, одержані за допомогою застосування спеціальних методів розслідування, можуть вважатися допустимими за умови наявності адекватних і достатніх гарантій проти зловживань, зокрема чіткого та передбачуваного порядку санкціонування, здійснення відповідних оперативно-слідчих заходів та контролю за ними (рішення Суду від 06 вересня 1978 року у справі «Класс та інші проти Німеччини», від 26 жовтня 2006 року у справі «Худобін проти Росії» (скарга № 59696/00).

У вказаному рішенні «Раманаускас проти Литви» зазначено, що питання щодо допустимості доказів у справі – це насамперед предмет

регулювання національного законодавства і, як правило, саме національні суди уповноважені давати оцінку наявним у справі доказам.

Відповідно до ст. 257 КПК України якщо в результаті негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Викладений у виправдувальному вирокі висновок про недопустимість доказів, отриманих за результатами оперативної закупки, дозвіл на здійснення якої було надано щодо іншої особи, узгоджується з наведеною позицією Європейського суду з прав людини щодо допустимості доказів, який неодноразово в своїх рішеннях наголошував, що порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією про захист прав і основоположних свобод⁸.

Щодо проведення співробітниками оперативного підрозділу НСРД без доручення на те слідчого, прокурора та визнання недопустимими отриманих доказів. Щодо відкриття стороні захисту наданого оперативному підрозділу доручення на проведення НСРД в порядку ст. 290 КПК України

Розглянувши матеріали кримінального провадження суд першої інстанції з'ясував, що обвинувачення ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 368 КК ґрунтується на доказах, отриманих у результаті проведених негласних слідчих (розшукових) дій, які не є допустимими в розумінні ст. 86 КПК, та обґрунтовано визнав їх такими, зокрема, протокол аудіо- відеоконтролю особи від 28 липня 2016 року № 712т із додатками, протокол контролю за вчиненням злочинів від 28 липня 2016 року № 713т із додатками, протокол огляду носіїв інформації за

---

⁸ Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 21 березня 2018 року: справа № 751/7177/14, провадження № 51-1285 км 18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72938764> (дата звернення: 20.10.2022); Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05 лютого 2019 року: справа № 552/6480/17, провадження № 51-5262км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517403> (дата звернення: 20.10.2022).

наслідками проведення вказаних НСРД від 14 вересня 2016 року та постанови про визнання їх речовими доказами від 19 вересня 2016 року.

Суд вказав на недоведеність стороною обвинувачення факту доручення проведення аудіо-, відеоконтролю особи УКП ОТЗ ГУНП в Сумській області, прийняття прокурором рішення про залучення ОСОБА_2 у порядку, передбаченому ч. 6 ст. 246 КПК, до проведення аудіо-, відеоконтролю особи, що є підставою для визнання матеріалів проведення НСРД недопустимим доказом.

Висновки суду про недопустимість як доказу протоколу негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відеоконтролю особи від 28 липня 2016 року № 712т є обґрунтованими.

З матеріалів кримінального провадження не вбачається, що доручення № 17-632 від 5 липня 2016 року на проведення цієї НСРД, зміст якого мав свідчити що слідча дія проведена уповноваженою особою, було б відкрито стороні захисту у порядку ст. 290 КПК. Відсутнє також підтвердження того, що прокурором вжито заходів для його відкриття стороні захисту та зняття грифу таємності до виконання вимог ст. 290 КПК. Не відкриття цього процесуального рішення в порядку ст. 290 КПК призвело до порушення принципу змагальності та права на захист під час судового розгляду.

Суд також дійшов обґрунтованого висновку що зазначена НСРД здійснювалась 8 липня 2016 року особою, повноваження якої не підтверджені, оскільки з матеріалів кримінального провадження встановлено, що проведення цієї НСРД припинено Управлінням оперативно-технічних заходів ГУНП в Сумській області 5 липня 2016 року, матеріали НСРД передані супровідним листом від 6 липня 2016 року № 826т/18/01-2016 повноважному слідчому прокуратури.

В обґрунтування недопустимості як доказу протоколу негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відеоконтролю особи від 28 липня 2016 року № 712т суд дав належну оцінку відсутності в матеріалах провадження процесуального рішення слідчого чи прокурора про залучення ОСОБА_2 (який є заявником та свідком згідно зі ст.ст. 60, 65 КПК) до проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ст.ст. 246, 260 КПК аудіо-, відеоконтроль особи є окремим різновидом негласних слідчих (розшукових) дій. В

контексті ч. 6 ст. 246 КПК Громащук І.М. є іншою особою, яка тільки за рішенням слідчого чи прокурора може залучатися до проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Отже, в судовому провадженні встановлені належні підстави для визнання недопустимими протоколу аудіо-, відеоконтролю особи від 28 липня 2016 року № 712т із додатками та похідними доказами: протоколу огляду отриманих під час проведення НСРД носіїв інформації від 14 вересня 2016 року та постанови від 19 вересня 2016 року про визнання їх речовими доказами. Тому суд апеляційної інстанції обґрунтовано погодився з такими висновками суду першої інстанції та мотивував належним чином своє рішення щодо їх правильності.

Колегія суддів виходить з того, що протокол про результати контролю за вчиненням злочину від 28 липня 2016 року № 713т з додатками та похідними доказами суд першої інстанції також аргументовано визнав недопустимим доказом, а апеляційний суд обґрунтовано погодився з таким його висновком.

Контроль за вчиненням злочину закінчувався фактичним затриманням ОСОБА_1 співробітниками УЗЕ в Сумській області та прокуратури Сумської області біля кафе «Велес» за адресою: пл. 40-ї армії, 2, у м. Тростянець, тобто відкритим фіксуванням. Однак всупереч вимогам ч. 4 ст. 271 КПК, протокол про результати контролю за вчиненням злочину був складений не негайно у присутності ОСОБА_1, а 28 липня 2016 року, через 20 днів після завершення негласної слідчої дії, з порушенням строку встановленого для передання його прокурору згідно з ч. 3 ст. 252 КПК.

Доводи прокурора про відсутність у ОСОБА_1 доступу до державної таємниці, як перешкоди для своєчасного складання протоколу, не засновані на законі, прямо суперечать змісту ч. 4 ст. 271 КПК, якою встановлено імперативну вимогу до осіб, які здійснюють досудове розслідування, де законодавець не встановлює будь-яких винятків. Аргументи про те, що протокол про результати контролю за вчиненням злочину від 28 липня 2016 року № 713т містив гриф «таємно» (який був знятий лише 12 серпня 2016 року), що унеможливило його складання 28 липня 2016 року у присутності

ОСОБА_1, у якого відсутній допуск до державної таємниці, а крім того становить розголошення уповноваженою особою у такий спосіб відомостей, які містять державну таємницю, – не містять підстав для визнання вказаного протоколу допустимим доказом в цьому кримінальному провадженні.

Вирішуючи питання про істотність порушення зазначених вимог КПК суди виходили з того, чи потягли вони істотне порушення прав затриманої особи. З огляду на зміст ст.ст. 20, 42, 104–107, 271 КПК суди обґрунтовано визнали їх істотними, чим вмотивували визнання недопустимими таких доказів.

В той же час на підставі інформації, отриманої з протоколу про результати контролю за вчиненням злочину від 28 липня 2016 року № 713т, відеозапису до протоколу огляду (місцевості, приміщення, речей, документів) від 8 липня 2016 року, відеозапису до протоколу освідування особи від 8 липня 2016 року, судом встановлено, що ОСОБА_1 фактично був затриманий співробітниками УЗЕ ГУНП в Сумській області. А тому суд дійшов правильного висновку про те, що за змістом статей 208, 209 КПК проведена процесуальна дія є затриманням особи, яка з цього моменту набуває право на захист згідно з ч. 1 ст. 42 КПК.

Суд також обґрунтовано виходив з того, що обставини, викладені у протоколі огляду (місцевості, приміщення, речей та документів) від 8 липня 2016 року, протоколі освідування особи від 8 липня 2016 року та відповідних відеозаписах цих слідчих дій, не відповідають змісту процесуальних дій, які фактично здійснювались. Уповноважені особи органу досудового розслідування фактично провели не огляд місцевості, приміщення, речей та документів, а відкрите фіксування під час завершальної стадії контролю за вчиненням злочину з фактичним затриманням ОСОБА_1 та вилученням грошей, які знаходились у нього в кишені, де мали керуватися статтями 208, 209, ч. 4 ст. 271 КПК.

Одночасно колегія судів погоджується з доводами прокурора в тій частині, де йдеться про відсутність підстав визнавати істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону недотримання органом досудового розслідування 24-годинного

строку передачі прокурору протоколу (ч. 3 ст. 252 КПК) про результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Так, у ч. 3 ст. 252 КПК визначено, що протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору. Допущене органом досудового слідства порушення чітко визначеного кримінальним процесуальним законом строку, порушує форму кримінального процесу, невід'ємною складовою якої є встановлені законом строки передачі прокурору протоколу про проведення НСРД, про що правильно зазначено апеляційним судом. Проте таке порушення не має істотного впливу на права підозрюваного, зокрема й на захист і, з огляду на це, не містить ознак істотного порушення кримінального процесуального закону внаслідок цього. Допущене порушення може впливати на оперативність досудового розслідування і своєчасність прийняття рішень прокурором задля його забезпечення. Сторона захисту може висловити свої зауваження з приводу цієї НСРД та врахувати її результати під час підготовки захисту лише за умови відкриття стороною обвинувачення відповідних протоколів та додатків як доказів в порядку ст. 290 КПК, на що не впливає дотримання органом досудового розслідування строку, визначеного ч. 3 ст. 252 КПК.

При цьому вказане не впливає на загальний висновок суду про недопустимість як доказу протоколу аудіо-, відеоконтролю особи від 28 липня 2016 року № 712т із додатками та похідними доказами, – протоколу огляду отриманих під час проведення НСРД носіїв інформації від 14 вересня 2016 року та постанови від 19 вересня 2016 року про визнання їх речовими доказами, в ключовому аспекті з огляду на вищевикладене.

Апеляційний суд навів належні мотиви на їх спростування та обґрунтовано визнав правильними висновки суду про недопустимість протоколу аудіо-, відеоконтролю особи від 28 липня 2016 року № 712т із додатками та похідними доказами, протоколу про результати контролю за вчиненням злочину від 28 липня 2016 року № 713т із додатками та похідними доказами, протоколу освідування із додатками (змивами та відеозаписами) від 8 липня 2016 року, протоколу огляду (місцевості, приміщення, речей та документів) від 8 липня 2016 року і

додатків до нього, що в свою чергу потягло за собою недопустимість висновку судової експертизи речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин № 7505 від 02 вересня 2017 року, належним чином мотивувавши своє рішення. Доводи касаційної скарги прокурора про грубе порушення апеляційним судом вимог ст. 23 КПК через те, що без безпосереднього дослідження доказів в судовому засіданні апеляційний суд надав їм іншу оцінку, ніж суд першої інстанції, визнавши недопустимим доказом ухвалу слідчого судді апеляційного суду від 4 липня 2016 року, обліковий номер 1147т, яка не відкривалась стороні захисту у порядку ст. 290 КПК, а надана стороною обвинувачення 1 жовтня 2018 року під час судового розгляду, не є достатньою підставою для скасування ухвали апеляційного суду.

Так, суд першої інстанції визнавши недопустимими доказами результати НСРД, проведених на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду від 4 липня 2016 року, обліковий номер 1147т, в той же час дійшов висновку, що відкриття під час судового розгляду цієї ухвали, що стала правовою підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, не тягне за собою саме з цих підстав визнання відомостей, які містяться у ній, недопустимими доказами.

Апеляційний суд визнав такі висновки суду першої інстанції помилковими, при цьому виходив з того, негласні слідчі (розшукові) дії проводяться під час досудового розслідування за ініціативою сторони обвинувачення, а тому, за змістом статей 85, 92, 290 КПК процесуальний керівник зобов'язаний під час досудового розслідування заздалегідь ініціювати процедуру їх розсекречення одночасно з результатами негласних слідчих (розшукових) дій та забезпечити відкриття цих документів на етапі закінчення досудового розслідування.

Висловлена позиція апеляційного суду узгоджується із висновками, викладеними в постанові від 16 січня 2019 року Великої Палати Верховного Суду (справа № 751/7557/15-к), щодо застосування правових норм, закріплених у ст. 290 КПК⁹.

---

⁹ Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 грудня 2019 року: справа № 588/1199/16-к, провадження № 51-3127км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8650586> (дата звернення: 20.10.2022).

2. НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

У кримінальному провадженні одним із основних засобів збирання доказів, перевірки та оцінки вже отриманих доказів є слідчі (розшукові) дії, особливості, вимоги, умови та порядок проведення яких закріплено в положеннях Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)¹⁰. Важливе місце серед різновиду слідчих (розшукових) дій посідають негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), які проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (частина друга статті 246 КПК України). Швидке, повне, неупереджене розслідування та судовий розгляд в цілому залежать від успішного та якісного проведення НСРД.

Згідно відомостей, поданих у звітах слідчих підрозділів Національної поліції України про стан організації роботи з проведення НСРД за 12 місяців, кількість постановлених процесуальних рішень на проведення НСРД (ухвал слідчого судді, постанов прокурора та слідчого) за останні 5 років збільшилась в 1,8 разів, зокрема у 2017 році – 65428, 2018 – 68442, 2019 – 80230, 2020 – 98596, 2021 – 118566, що свідчить про актуальність та необхідність їх проведення. Відповідно, збільшилась кількість проведених НСРД у 1,6 разів, а саме: у 2017 – 54482, 2018 – 51213, 2019 – 53955, 2020 – 71235, 2021 – 88127; кількість НСРД, за якими матеріальні носії секретної інформації передано для розсекречування ініціаторам (в ОВС) у 2 рази: у 2017 – 31859, 2018 – 31943, 2019 – 36104, 2020 – 48432, 2021 – 65380.

---

¹⁰ Кримінальний процесуальний Кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print#n5091> (дата звернення: 20.10.2022).

Однак, на фоні вказаної динаміки в роботі слідчих підрозділів Національної поліції України за останні 5 років, відбувається зменшення проведених НСРД у співвідношенні до постановлених процесуальних рішень на проведення НСРД (ухвал слідчого судді, постанов прокурора та слідчого). Так, у 2017 році таке зменшення складало 83 %, у 2021 - 74 %. Крім того, аналізуючи статистику проведених НСРД та НСРД, за якими матеріальні носії секретної інформації передано для розсекречування ініціаторам (в ОВС), великий відсоток відомостей отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій не використовується у кримінальному провадженні, зокрема: у 2017 році 41,5 %, у 2021 - 26%.

Понад 85% тяжких та особливо тяжких злочинів в Україні розкривається та розслідується тільки завдяки НСРД, однак, лише 5% їх результатів визнаються судами як належні та допустимі докази, що, у свою чергу, зменшує вагомість проведення та використання результатів НСРД для отримання доказів у кримінальному провадженні¹¹. Основними причинами цього є недосконалість правового регулювання провадження НСРД та використання їх результатів як доказів у кримінальному провадженні, організаційні чинники й недостатність науково-розроблених рекомендацій для практиків із проблемних питань використання результатів НСРД у кримінальному процесуальному доказуванні, зокрема, для отримання окремих видів доказів, якими уповноважені суб'єкти кримінального процесуального доказування обґрунтовують свою правову позицію й на підставі яких приймаються відповідні процесуальні рішення¹².

Використання результатів НСРД для формування доказів у кримінальному судочинстві викликає певні проблеми, що з'явилися з прийняттям КПК України та розглядається на стику кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, а

---

¹¹ Мирошніченко Ю.М. Результати негласних слідчих (розшукових) дій: оцінка недопустимості. *Актуальні питання вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2019. С. 132 – 135.

¹² Сергєєва Д. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій для отримання окремих видів доказів у кримінальному провадженні: проблемні питання. *Право України*. 2017. № 12. С 49-61.

також має як теоретичний, так і прикладний аспект. Питання вказаної проблематики досліджували видатні науковці та вчені, які в своїх працях висвітлювали питання порядку, особливостей та підстав проведення, правової регламентації та застосування результатів НСРД в якості доказової бази, однак ці дослідження не вичерпують всієї сукупності питань щодо використання результатів НСРД, у зв'язку з неточностями та деякими неузгодженостями у чинному КПК України. Так, до особливостей НСРД, що суттєво відрізняє їх від інших слідчих (розшукових) дій відноситься те, що порядок, методика їх проведення та використання в кримінальному провадженні відомостей отриманих у результаті НСРД регулюються не тільки кримінальним процесуальним законом, а окремими підзаконними нормативно-правовими актами органів, у складі яких перебувають відповідні уповноважені оперативні підрозділи.

Правову основу проведення НСРД, захисту інформації при проведенні цих слідчих дій та використання в кримінальному провадженні відомостей отриманих у результаті НСРД становлять: Конституція України, КПК України, Кримінальний кодекс України, Закони України «Про державну таємницю», «Про оперативно-розшукову діяльність», Порядок організації та забезпечення режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2003 № 1561-12 (далі - Порядок), Звід відомостей, що становлять державну таємницю (далі - ЗВДТ) (затверджений наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 № 440 і зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17.08.2005 за № 902/11182), та інші нормативно-правові акти.

Так, окрім положень глави 21 КПК України, порядок проведення НСРД регламентується положеннями глави 5 КПК України «Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення» та глави 40 КПК України «Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю». В своїй більшості правозастосувача в Україні ігнорують ці положення КПК України під час проведення НСРД. Наступним

нормативним актом, який регулює порядок проведення НСРД в кримінальному провадженні є Закон України «Про державну таємницю», нормами якого встановлено, що рішення про віднесення інформації до державної таємниці, приймається державним експертом з питань таємниць¹³. Такі рішення підлягають реєстрації Службою безпеки України та є підставою для формування зводу відомостей, що становлять державну таємницю. Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про державну таємницю», Звід відомостей, що становлять державну таємницю, формує Служба безпеки України на підставі рішень державних експертів з питань таємниць. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений Наказом голови Служби безпеки України №440 від 12.08.2005 року є невід'ємною частиною Закону України «Про державну таємницю», оскільки саме в цьому Законі наявне посилання на нормативний акт, в якому встановлено які саме відомості віднесені до державної таємниці¹⁴.

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлені права оперативних підрозділів на участь в НСРД та які саме підрозділи правоохоронних органів відносяться до оперативних підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність¹⁵.

Окремим документом, який регламентує порядок проведення НСРД є Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, згідно якої оперативними підрозділами розробляється порядок проведення НСРД. Однак, дана Інструкція, відповідно до ч.2 ст. 1 КПК України не є частиною Кримінального процесуального

---

¹³ Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

¹⁴ Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 23.12.2020 № 383 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

¹⁵ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

законодавства України і, відповідно, не може бути використана для доведення допустимості доказів в суді¹⁶.

Підстави та строки проведення НСРД. Відповідно статті 246 КПК України, рішення про проведення НСРД приймає слідчий, прокурор, а слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором у випадках, передбачених КПК України. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних НСРД та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення НСРД.

У рішенні про проведення НСРД зазначається строк її проведення, який може бути продовжений:

- прокурором, якщо НСРД проводиться за його рішенням, – до вісімнадцяти місяців;

- керівником органу досудового розслідування, якщо НСРД проводиться за його або слідчого рішенням, – до шести місяців;

- начальником головного, самостійного управління, департаменту апарату Національної поліції, територіальних органів Національної поліції та його відокремлених підрозділів, Центрального управління Служби безпеки України, керівником відповідного підрозділу Національного антикорупційного бюро України, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Державної кримінально-виконавчої служби України, регіонального органу Служби безпеки України в межах компетенції, якщо НСРД проводиться за рішенням слідчого, – до дванадцяти місяців;

- Головою Національної поліції, Головою Служби безпеки України, Директором Національного антикорупційного бюро України, Директором Бюро економічної безпеки України, Директором Державного бюро розслідувань, якщо НСРД проводиться за рішенням слідчого, – до вісімнадцяти місяців;

---

¹⁶ Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затверджено Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 / БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

- слідчим суддею, якщо НСРД проводиться за його рішенням у порядку, передбаченому статтею 249 КПК України.

Проводити НСРД має право слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України.

За рішенням слідчого чи прокурора до проведення НСРД можуть залучатися також інші особи.

Згідно зі статтею 250 КПК України у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, НСРД може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої НСРД звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Виконання будь-яких дій з проведення НСРД повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на її проведення, а отримана внаслідок такої дії інформація повинна бути знищена.

Підстави та порядок отримання дозволу на проведення НСРД.

Рішення про проведення НСРД слідчий, прокурор викладає в постанові, яка має відповідати вимогам статей 246, 251 КПК України, якщо ця дія проводиться без дозволу слідчого судді, або в невідкладних випадках, передбачених статтею 250 КПК України.

Клопотання слідчого, прокурора слідчому судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинне відповідати вимогам, зазначеним у статті 248 КПК України, та матеріалам кримінального провадження, які надаються лише на

вимогу слідчого судді для підтвердження необхідності проведення негласної слідчої (розшукової) дії. У клопотанні слідчого, прокурора, ухвалі слідчого судді не зазначається уповноважений оперативний підрозділ, який має виконувати негласну слідчу (розшукову) дію.

Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину (стаття 271 КПК України). У разі прийняття рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, у ході якої необхідно провести іншу негласну слідчу (розшукову) дію, яка вимагає постановлення ухвали слідчого судді, слідчий, прокурор звертається до нього з клопотанням у порядку, передбаченому статтею 248 КПК України.

Системний аналіз положень КПК України, що регулюють порядок проведення НСРД і використання відомостей, отриманих у результаті їх проведення в кримінальному провадженні, дає можливість виокремити *декілька напрямів такого використання*, зокрема:

- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як судових доказів;
- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження (зокрема під час вирішення питання про застосування запобіжних заходів);
- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, для обґрунтування процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування;
- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань і початку нового кримінального провадження;
- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, в іншому кримінальному провадженні, що, відповідно до вимог ст. 257 КПК України, допускається лише за ухвалою слідчого судді;

- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, з метою забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;

- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, для виявлення осіб, які розшукуються та яких, відповідно, оголошено в розшук (у тому числі в міжнародний або міждержавний);

- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, під час розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора;

- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, під час вирішення питання про надання слідчим суддею дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування;

- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як підстави для проведення інших слідчих (розшукових) дій;

- використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як підстави для проведення оперативно-розшукової або контррозвідувальної справи.

Кожному напряму використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, притаманний процесуальний порядок, який має бути оптимальним з огляду на мету використання таких відомостей і містити ті процесуальні гарантії, що є необхідними з урахуванням цієї мети. При цьому необхідно враховувати положення, які сформульовано в Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про «особливі методи розслідування» тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів», а саме: «Особливі методи розслідування повинні використовуватися лише якщо є підстави вважати, що тяжкий злочин учинено, готується чи підготовлено однією або декількома конкретними особами або ще невстановленою особою чи групою осіб; необхідно забезпечити співрозмірність між наслідками використання особливих методів розслідування та поставленою метою. В цьому відношенні при прийнятті рішення про їх використання необхідно оцінити

серйозність правопорушення та врахувати, що особливі методи розслідування мають характер втручання; держави-члена повинні, в принципі, прийняти належні законодавчі заходи, що дозволяють надання доказів, отриманих в результаті використання особливих методів розслідування, в суді. Процесуальні норми, що регулюють надання та прийнятність таких доказів, повинні гарантувати право обвинуваченого на справедливий судовий розгляд»¹⁷.

Результатами НСРД є матеріально фіксовані джерела, що виникають (отримуються) у процесі проведення НСРД, змістом яких є відповідна інформація та дані, здобуті відповідно до мети конкретної НСРД уповноваженим суб'єктом, котрі становлять: а) документи (їх копії), що містять відповідні фактичні дані; б) будь-які об'єкти речового походження, властивості, якості й стан яких об'єктивно пов'язані зі злочинною діяльністю або які були знаряддям злочину, й всі інші матеріальні об'єкти, котрі можуть бути засобами розкриття та розслідування кримінального правопорушення. Результатами НСРД вважаються фактичні дані, відомості, інформація, що сприяє встановленню обставин, пов'язаних зі вчиненням кримінального правопорушення, або злочину, що готується, інших обставин розкриття та розслідування кримінального правопорушення, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду та кримінального покарання.

Результати проведення НСРД можуть містити дві групи даних. Зокрема, до першої групи відносяться фактичні дані (відомості), що безпосередньо вказують на ознаки злочину, які можуть бути використані та будуть джерелами доказів у кримінальному провадженні. Вони також мають значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню (про наявність та місця зберігання знарядь злочину, викрадених цінностей тощо). До другої групи відносяться дані, що містять допоміжний характер (про особу підозрюваного, способи маскування протиправної діяльності тощо) і можуть бути

---

¹⁷ Шило А.В. Напрями використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* Том 29 (68). № 6. 2018. С. 137 – 141. DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2018.6/24>

орієнтиром для вибору організаційних та тактичних прийомів проведення слідчих дій. Крім того, якщо результати НСРД використовуються в доказуванні в цьому самому кримінальному провадженні, попереднє санкціонування проведення таких дій слідчим суддею є належною підставою їх подальшого використання й однією з умов відповідності їх результатів вимогам допустимості доказів. Зовсім іншим є порядок використання цих результатів в іншому кримінальному провадженні, що, згідно зі ст. 257 КПК України, здійснюється тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора

Суб'єктами використання результатів НСРД у кримінальному судочинстві є окремі учасники кримінального процесу, а саме:

1. Слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, має право використовувати результати НСРД, що зафіксовані протоколом з відповідними додатками. Рішення про проведення НСРД постановою приймає слідчий, який зобов'язаний повідомити прокурора про його прийняття та отримані результати. Використання результатів НСРД погоджується з прокурором у випадках тимчасового обмеження прав і свобод фізичних і юридичних осіб. Відповідно до ст. 41 КПК України оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та НСРД в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України - за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

За матеріалами результатів проведення оперативними підрозділами НСРД слідчим складається *протокол з відповідними додатками*. Однак, слідчими та працівниками оперативних підрозділів під час проведення НСРД допускаються помилки не лише щодо методів їх проведення, а й під час оформлення отриманих внаслідок НСРД даних у відповідних протоколах. Відповідно до ч.1 ст. 252 КПК України, фіксація ходу і результатів НСРД повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України. З метою належної фіксації проведених заходів та отриманих результатів, необхідно відображати весь перебіг процесуальної дії, а не обмежуватись відображенням лише отриманих під час НСРД результатів. Крім того, практичним працівникам необхідно звернути увагу під час складання протоколів про хід і результати НСРД на дату складення даного протоколу. Відповідно до ч.1 ст. 106 КПК України, протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення. Отже, протокол про хід і результати НСРД не може бути складений під час цієї дії, наступного дня, через тиждень або рік після закінчення конкретної НСРД. Він має бути складений безпосередньо після закінчення процесуальної дії і саме тією посадовою особою, яка провела цю дію.

Одночасно, якщо внаслідок проведення будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії, було проведено аудіо-, відео контроль

особи, вилучені якісь речі чи документи, то безпосередньо після закінчення даної процесуальної дії, слідчий, прокурор (оперативний працівник, якщо він виконує дану процесуальну дію за дорученням слідчого, прокурора), мають належним чином упакувати ці речі і документи і невідкладно долучити їх до протоколу про хід та результати негласної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ч.3 ст. 252 КПК України, протоколи про проведення НСРД з додатками не пізніше ніж через 24 години з моменту припинення зазначених дій передаються прокурору, який надалі вирішує питання про можливість використання їх результатів для доказування у кримінальному провадженні. Як правило слідчий, оперативний працівник передають прокурору протоколи НСРД з додатками або без додатків пізніше або взагалі офіційно із супровідним листом не передаються.

Саме на оформлення протоколів про хід і результати НСРД суди звертають особливу увагу, тому що, на стадії дослідження вказаного протоколу, як доказу в кримінальному провадженні, суд має право вирішувати питання щодо недопустимості цього доказу, оскільки даний доказ отриманий не в порядку передбаченому КПК України. Таким чином, будь-яке з порушень положень КПК України щодо фіксації НСРД ставить під сумнів такий доказ, як протокол про хід та результати проведення НСРД і дає можливість стороні захисту ставити питання перед судом про недопустимість такого доказу.

Отже, додатками до протоколу НСРД можуть бути: 1) спеціально виготовлені копії об'єктів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу. Ці додатки долучаються до протоколу, роз'яснюють та уточнюють його зміст, проте самостійного процесуального значення не мають. Протоколи НСРД разом із додатками мають процесуальне значення документів — доказів у кримінальному провадженні.

2. Прокурор, у випадках прийняття рішення про проведення НСРД, має повноваження використовувати результати НСРД у

кримінальному судочинстві. У процесі досудового розслідування прокурор вносить клопотання слідчому судді про проведення НСРД, погоджує клопотання слідчого, а також має право заборонити проведення або припинити подальше проведення таких дій. Виключно прокурору надано право прийняти рішення про проведення такої НСРД, як контроль за вчиненням злочину. Під час проведення вказаного заходу забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні. За результатами контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї НСРД, що є доказовою базою у кримінальному судочинстві. У випадку, коли контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, то про це складається протокол у присутності такої особи, що також може бути використаний у кримінальному провадженні.

Крім того, прокурор або слідчий за його дорученням мають письмово повідомити осіб, конституційна права яких були тимчасово обмежені під час проведення НСРД, а також підозрюваний, його захисник про таке обмеження. В той же час на практиці, як правило такі вимоги закону не виконуються. Виконання зазначених вимог є необхідною умовою для використання результатів проведення НСРД у кримінальному провадженні, неналежне або відсутнє повідомлення призводить до визнання судом результатів проведення НСРД недопустимими доказами. Крім цього, не відкриття для ознайомлення стороні захисту процесуальних документів, пов'язаних з проведенням НСРД після закінчення досудового розслідування є підставою для визнання судом відомостей, що містяться в результатах проведення НСРД, як недопустимі докази¹⁸.

---

¹⁸ Піддубна А.В., Хара Д.С. Актуальні проблеми використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики : тези доп. Міжнар.

3. Слідчий суддя апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування та слідчий суддя Вищого антикорупційного суду в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, здійснює розгляд клопотань про надання дозволу на проведення НСРД протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

Матеріали, оформлені протоколами щодо проведення НСРД, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування. НСРД проводяться уповноваженими особами, та особами, які залучаються до їх проведення, процесуальним законодавством передбачено у необхідних випадках допит цих осіб як свідків. Зазначена процесуальна дія може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

Згідно з положеннями КПК України можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії, у випадку використання для доказування результатів НСРД. Зазначені особи повідомляються про проведення НСРД тільки щодо них у строк, передбачений ст. 253 КПК України, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси, тобто конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення НСРД. Відповідне повідомлення про факт і результати НСРД повинне бути здійснене протягом 12 місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

У випадку, коли в результаті проведення НСРД виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка виноситься за клопотанням прокурора. Слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами статей 247, 248 КПК України і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення.

У сучасних умовах проблемним залишається питання вдосконалення законодавчого забезпечення процесуальної діяльності суб'єктів НСРД, оскільки змінюється статус процесу здобування інформації негласним шляхом. Якщо у чинному законодавстві це оперативно-розшукова дія, то КПК визначає цей процес як кримінальну процесуальну НСРД. Оперативно-розшукова дія має статус державної таємниці, з обмеженням «таємно» або «цілком таємно» відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та наказу Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю», отже її неможливо віднести до НС(Р), що значно ускладнює використання доказів, отриманих таким шляхом у кримінальному судочинстві.

2. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Процес розбудови України як правової держави, запровадження у сфері кримінального судочинства загальноприйнятих стандартів, закріплених в міжнародних правових актах, практичні потреби національного правового розвитку в нових умовах євроінтеграції, вимагають поглибленого дослідження й усвідомленого осмислення позитивного міжнародного досвіду, серед якого важливу роль посідають питання використання в кримінальному провадженні відомостей отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Комплексне дослідження теоретичних основ забезпечення конституційних прав людини при використанні відомостей проведених НСРД потребує здійснення порівняльного аналізу норм кримінального процесуального законодавства України з відповідними нормами зарубіжних країн, а також запозичення позитивного досвіду останніх з метою імплементації його у національне законодавство. Беззаперечно, здійснення ефективних та правових реформ неможливе на основі лише національного досвіду чи простого ознайомлення із законодавством окремих країн, а вимагає систематизованого наукового знання про загальносвітові та регіональні тенденції правового розвитку, яке акумулюється насамперед порівняльним правознавством¹⁹.

Сьогодні порівняльне правознавство (компаративістика) є одним із самостійних напрямів юридичної науки, що вивчає правові системи різних держав шляхом співставлення і подальшого дослідження схожих загальнодержавних і правових інститутів, систем права, їх основних принципів, галузей права,

---

¹⁹ Кравчук В.М. Роль компаративістики у дослідженні конституційно-правового статусу суддів. *Порівняльне правознавство : сучасний стан та перспективи розвитку* : збірник наукових праць / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка ; упор. О.В. Кресін, І.М. Ситар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. С. 404–406.

окремих правових норм тощо²⁰. Цілком зрозуміло, що наразі процес розбудови України як правової держави, запровадження у сфері кримінального судочинства загальноприйнятих стандартів, закріплених в міжнародних правових актах, практичні потреби національного правового розвитку в нових умовах євроінтеграції вимагають поглибленого дослідження й усвідомленого осмислення позитивного міжнародного досвіду, серед якого важливу роль посідають питання забезпечення конституційних прав людини у використанні відомостей набутих шляхом проведення НСРД.

То ж метою покращення ефективності норм кримінального процесуального законодавства України, що регламентує проведення НСРД, вважаємо за необхідне провести порівняльно-правове дослідження та перейняти найкращі результати законодавства зарубіжних країн (США, ФРН, Іспанія, Франція, країни СНД) у сфері використання відомостей отриманих шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) заходів. Це пов'язано з тим, що головне завдання української держави полягає в тому, щоб встановити таку систему (модель) боротьби зі злочинністю, за прикладом провідних європейських та західних країн, при якій особистість була б захищеною від свавілля і корупції, мала б можливість розвивати свій потенціал, а з іншого боку, визнавалися б і шанувалися загальнодержавні цілі. Саме тому високорозвинені країни і світові спільноти розглядають права людини і їх захист як універсальний ідеал, основи прогресивного розвитку і процвітання, фактору стійкості і стабільності²¹.

Аналіз законодавства даних країн дозволяє виокремити різновиди негласних слідчих дій та розшукових заходів та використання інформації отриманої цим шляхом: 1) негласне спостереження за конкретною особою, транспортним засобом, певним місцем, приміщенням, ділянкою місцевості); 2) негласні

---

²⁰ Каменський Д.В. Порівняльні кримінально-правові дослідження передумови та завдання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 9–1. С. 205–208.

²¹ Alla Koval. Theory and Practice of Ensuring of Human Rights During the Undercover Investigation (Operational) Action : the International Legal Aspect. *Yale Review of Education and Science* No 1. (16), January–June, 2015. Volume V. P. 163–173.

дії, які пов'язані з проникненням у публічно недоступні місця (негласний огляд або обшук приміщень, ділянок місцевості, салонів автомобілів, отримання зразків, вилучення та наукове дослідження предметів і документів, зняття інформації з електронних носіїв тощо); 3) негласні дії, що пов'язані з приватним спілкуванням (контроль за листуванням, перехоплення повідомлень, зняття інформації з каналів зв'язку, різноманітні форми контролю технічних засобів зв'язку, зокрема, встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу тощо); 4) негласні дії, що пов'язані із використанням у розслідуванні злочину конфіденційного співробітництва (отримання конфіденційної інформації, контроль за вчиненням злочину, негласне вилучення зразків, використання спеціальних служб тощо). Необхідно звернути увагу, що в законодавстві розвинених правових держав питання втручання у приватне спілкування, а також забезпечення конфіденційності й особистої безпеки осіб, що були залучені до проведення негласних заходів при розслідуванні злочинів, суворо регламентовані. Так, спостереження без проникнення у житло є широко використовуваною слідчою (розшуковою) дією, що застосовується правоохоронними органами зарубіжних країн. Її специфіка полягає в тому, що спостереження є прихованим від об'єкта і сторонніх осіб, але не пов'язане з проникненням у місця обмеженого доступу, тобто проводиться тільки там, де співробітники правоохоронного органу можуть перебувати на законних підставах без отримання спеціального дозволу. Враховуючи, що обмеження прав особи тут є мінімальним, часто таке спостереження не потребує особливих дозволів навіть при використанні апаратури фото-відеофіксації, й рішення про проведення приймається керівником підрозділу або навіть рядовими співробітниками правоохоронних органів²². Натомість будь-які негласні операції, пов'язані з проникненням на приватну територію (до якої зазвичай належить не тільки житло, а й офіси, виробничі приміщення, приватні земельні ділянки), у більшості країн розглядаються як істотне втручання у приватне життя і

---

²² Кислий А. М., Чайка Р. А., Денисенко М. М. Зарубіжний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Наукові праці МАУП*. 2016. Вип. 49(2). С. 66.

регламентуються більш суворо. Навіть незначні відхилення від процесуального порядку їх проведення не тільки компрометують будь-які отримані за їхньою допомогою докази, а й тягнуть кримінальну відповідальність посадових осіб, винних у порушенні (Велика Британія, ФРН, США).

Більш детальний аналіз кримінального процесуального законодавства почнемо з США. Слід зазначити, що кримінальне процесуальне законодавство США характеризується досить складною формою досудового розслідування, що стосується і використання негласних засобів отримання доказів при розслідуванні злочинів. Це пов'язано насамперед із великою кількістю нормативно-правових актів, що регулюють кримінальні процесуальні відносини в різних штатах, що можуть досить відрізнитись один від одного в залежності від штату. Так, у США керівник правоохоронного органу, який забезпечує досудове розслідування, несе персональну відповідальність за діяльність як всього підрозділу, так і проведення ним відповідних операцій. Він координує діяльність структурних одиниць підрозділів та здійснює безпосереднє керівництво ними.

У США перша стадія кримінального процесу (досудова) має адміністративну природу і не відрізняється від оперативно-розшукового провадження. Суб'єктом його здійснення, в основному, є поліція. Аторней в США і Дирекція публічних переслідувань в Англії також має право здійснювати розслідування, але дане право використовується ними лише по деяких справах. Суд на даній стадії відіграє епізодичну роль, пов'язану із застосуванням заходів процесуального примусу. У зміст даної діяльності входять розвідувальні, пошукові дії. У їх числі використання спеціальних агентів та інформаторів, а також інші спеціальні засоби, необхідні для встановлення потенційних злочинців.

Поліцейське розслідування врегульоване відомчими нормативними актами (у США) і процесуальними нормами. При цьому існує ряд кримінально-процесуальних заборон на деякі дії поліції. Підготовку матеріалів до судового розгляду, аналогічну поліцейському розслідуванню, мають право робити приватні

особи: потерпілий і обвинувачений, які виступають сторонами. Наприклад, потерпілий вправі затримати особу за підозрою у скоєнні злочину. У ході розслідування дозволяється використання негласних способів отримання інформації, якими є контроль телекомунікацій, усних розмов, візуальне спостереження, використання конфіденційного співробітництва тощо. У результаті поліцейського розслідування не з'являються судові докази і поліцією не приймаються рішення по предмету кримінально-правового спору між обвинуваченим і державою. На даній стадії відбувається лише відшукання, виявлення носіїв доказової інформації, які будуть згодом представлені в суд. Припинення злочинів та розслідування до арешту здійснюється шляхом наступних заходів (які з вищезгаданих причин можна в повному розумінні слова назвати слідчими діями): огляд місця події, вилучення та наукове дослідження предметів і документів, особисте спостереження, опитування та особистий огляд громадян, обшук (приміщень, ділянок місцевості, салонів автомобілів), приховане спостереження, використання спеціальних служб, перехоплення повідомлень і інших форм контролю технічних засобів зв'язку.

Для всіх видів обшуку (крім обшуку салону автомобіля) і для контролю технічних засобів зв'язку необхідно судовий дозвіл. Обвинувальний вирок суду може бути застосований тільки на допустимих доказах, тому зі сфери судочинства виключаються всі дані, отримані з порушенням «належної правової процедури» (Dueprocessof Law). Дане положення закріплено IV, V, VI і XIV поправками до Конституції США. Згідно з принципом «плоди отруєного дерева» всі наступні відомості, отримані на основі неприпустимого доказу (якщо вони не були виявлені без його допомоги), також виключаються з розгляду. Водночас, важливим є той факт, що проведення процесуальних дій, які тимчасово обмежують конституційні права особи, проводяться за рішенням суду. В окремих випадках, особливо це стосується злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, таке рішення може бути ухвалене прокурором в усній формі з подальшим направленням матеріалів до суду, що підтверджують необхідність проведення

цих дій. Також, за законодавством США передбачається, що на стадії попереднього розслідування заходи, що не пов'язані з втручанням у приватне спілкування, можуть проводитися за рішенням керівника поліції як керівника органу, яким здійснюється попереднє розслідування. Як приклад, такою дією може бути спостереження у публічно доступних місцях (у т.ч. з використанням технічних засобів)²³. Таким чином, законодавство США не передбачає звернення до суду для проведення негласних засобів під час досудового розслідування, такими повноваженнями наділений керівник ОРД, яким є керівник підрозділу поліції, що уповноважений координувати діяльність підпорядкованих йому поліцейських, які застосовують негласні засоби отримання доказів під час попереднього розслідування. Однак, у випадку необхідності проведення тих процесуальних дій, що тимчасово можуть обмежувати конституційні права особи, дозвіл суду потрібен.

Прикладом іншого підходу до законодавства у сфері проведення негласних заходів розслідування злочинів є кримінальне процесуальне законодавство ФРН. У ФРН усі гласні й негласні дії уповноважених органів здійснюються з метою виявлення та розкриття злочинів, у порядку, визначеному КПК. Дізнання здійснюється прокурором, а поліцією проводиться оперативно-розшукова діяльність. Здебільшого оперативно-розшукові заходи регламентовані Кримінальним-процесуальним кодексом ФРН, вправі застосовувати поліція за судовим рішенням. Діяльність поліції пов'язана з відшукування носіїв інформації, які після їхнього процесуального закріплення – легалізації – можуть стати доказами у справі.

Підстави та процесуальний порядок провадження негласних слідчих дій регламентуються § 99–110а Розділом VIII «Виїмка, контроль телекомунікацій, комп'ютерний пошук можливих злочинців на підставі загальних ознак, використання технічних засобів, використання негласних дізнавачів і обшук» КПК ФРН. Так, при провадженні дізнання використовуються наступні

---

²³ Перепилиця М.М. Провадження оперативно-розшукових заходів у Великій Британії, США та Україні : монографія. Харків : Вид-во КП Друкарня No 13, 2008. С. 137–139.

негласні заходи: виїмка поштово-телеграфних відправлень (§ 99 Розділу VIII КПК ФРН). Відповідно до цього параграфу допускається виїмка поштових відправлень та телеграм, спрямованих обвинуваченому, що перебувають у фактичному володінні осіб або підприємств, до сфери діяльності яких належить надання поштово-телеграфних послуг або участь в наданні таких послуг. Виїмка поштових відправлень і телеграм допускається також, якщо з фактичних обставин можна зробити висновок, що їх відправником або адресатом є обвинувачений і їх зміст має значення для розслідування. Постанова про виїмку (§ 99) може бути винесена тільки судом, а у випадках, що не терплять зволікання, також прокуратурою. При цьому, слід звернути увагу на той момент, що відкриття виданих поштових відправлень належить до повноважень суду. Він може передати дане повноваження прокуратурі, якщо це необхідно, щоб не створювати загрозу для результатів розслідування внаслідок затримки²⁴. Така практика тільки сприяє забезпеченню прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій і може бути розглянута як приклад для імплементації до кримінального процесуального законодавства України.

Контроль телекомунікації (§ 100а Розділу VIII КПК ФРН). Відповідно телекомунікація може контролюватися і записуватися також без відома осіб, яких зачіпають дані заходи. Контроль над засобами телекомунікації проводяться при наявності підозри в здійсненні злочину, обґрунтованої фактичними даними, і тільки в справах про тяжкі злочини, вказані в законі (наприклад, загроза миру, державна зрада, створення загрози правовій державі, злочини, направлені проти громадського порядку, військові злочини, підробка грошей, вбивство, розбій, вимагання, контрабанда у вигляді промислу, із застосуванням насильства і вчинена у складі банди, незаконне ввезення іноземців зі смертельними наслідками та ввезення іноземців у вигляді промислу і в складі банди, геноцид, злочини проти людяності тощо). Крім того, дана слідча дія може застосовуватися для

---

²⁴ Кримінально-процесуальний кодекс ФРН (Strafprozeßordnung). URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html> (дата звернення: 20.10.2022).

встановлення обставин вчинення злочину, або встановлення місця перебування підозрюваного, якщо іншими способами це зробити дуже складно. Слід звернути увагу, на те, що законодавець ФРН приділяє значну увагу забезпеченню прав людини при проведенні негласних заходів розслідування злочинів.

Так, відповідно до п. (4) § 100а Розділу VIII КПК ФРН: «1. З метою забезпечення прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, якщо існують фактичні підстави для припущення, що внаслідок застосування заходів згідно з абзацом 1 буде отримана інформація, що відноситься виключно до сфері приватного життя, застосування таких заходів неприпустимо. 2. Використання інформації про сферу приватного життя, що отримана внаслідок проведення заходів згідно з абзацом 1, недопустимо. 3. Відповідні записи повинні бути негайно знищені. Факт отримання і знищення повинен бути внесений в матеріали справи». То ж, якщо перші два пункти § 100а КПК ФРН в дещо зміненому варіанті присутні у КПК України, то на третій слід звернути увагу, як на досить позитивний момент кримінального процесуального законодавства ФРН у частині забезпечення прав людини при проведенні негласних заходів розслідування злочинів.

Прослуховування і запис телефонних розмов згідно з § 100b КПК ФРН можуть бути проведені тільки з дозволу судді, а при невідкладності дій – з дозволу прокурора з наступним суддівським підтвердженням протягом трьох діб²⁵. При цьому, якщо передумови для проведення цих заходів відпадають, заходи, здійснювані на підставі постанови, повинні бути терміново припинені. Після закінчення застосування запобіжного заходу суд, який виніс постанову, повинен бути сповіщений про результати застосування заходів, що є, досить позитивним моментом, оскільки за такої ситуації, суд як орган судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному судочинстві, дійсно може ефективно здійснити захист прав осіб. Слід також відзначити, що відповідно до КПК ФРН Федеральні землі і федеральний Генеральний прокурор щорічно до 30 червня наступного за звітним року подають звіт до федерального

---

²⁵ Там само.

відомства юстиції про заходи, призначені в рамках їх компетенції на підставі §100а. Також Федеральне відомство юстиції складає звіт про негласні заходи, призначені на всій території ФРН за звітний рік, і публікує його в інтернеті. КПК ФРН регламентує також «заходи, що проводяться без відома особи». Так, відповідно до § 100с без відома відповідної особи можуть: а) робитися фотографування та відео зйомка особи; б) використовуватися інші призначені для спостереження спеціальні технічні засоби для з'ясування обставин справи або для встановлення місця перебування злочинця, якщо предметом розслідування є тяжкий злочин і, якщо з'ясування обставин справи або встановлення місця перебування злочинця іншим способом є менш перспективним, або може бути суттєво ускладнено; с) здійснюватися прослуховування та запис розмов за допомогою технічних засобів, якщо певні факти обґрунтовують підозру в тому, що особа вчинила діяння, передбачене § 100а КПК ФРН, і з'ясування обставин справи або встановлення місця перебування злочинця іншим способом безперспективно, або може бути істотно ускладнено; д) здійснюватися прослуховування та запис розмов підозрюваного у житловому приміщенні за допомогою технічних засобів, якщо певні факти обґрунтовують підозру в тому, що особа вчинила діяння, передбачене § 100с.

Як впливає з наведених положень КПК ФРН, сфера використання названих технічних засобів не конкретизована, таким чином, за загальним правилом мається на увазі, що всі сфери людської діяльності можуть бути об'єктами отримання інформації. У цьому плані розглянута норма зорієнтована на поступальний розвиток технологій і не прив'язана до сьогоденного рівня розвитку науки і техніки. Уніфікованість вимог § 100с дозволить застосовувати його положення, незалежно від появи нових засобів комунікації, що, позбавляє злочинність одного з головних козирів – ініціативи. Ці заходи проводяться тільки за рішенням суду, за підстав, визначених КПК. Після їх завершення прокуратура письмово звітує органам юстиції вищої інстанції про привід, обсяг, тривалість і результати проведених заходів, а також про факт повідомлення учасників про негласні

заходи. Федеральний уряд на підставі звітів урядів земель щорічно інформує Бундестаг про проведені негласні слідчі дії²⁶.

Отже, такий порядок звітування підсилює контроль за законністю окреслених заходів і підвищує відповідальність органів поліції і прокуратури при розслідуванні злочинів. Також в разі проведення заходу відповідно до § 100с у випадках визначених КПК ФРН обвинувачений і також власник даного житлового приміщення, можуть подати заяву про перевірку законності розпорядження, а також способу його виконання щодо здійснення прослуховування та запису розмов підозрюваного у житловому приміщенні за допомогою технічних засобів. Рішення по перевірці законності приймає суд. Зазначена практика також, на нашу думку, сприяє здійсненню забезпечення прав людини при проведенні негласних заходів у розслідуванні злочинів²⁷. Крім того, згідно з кримінальним процесуальним законодавством Франції, оскільки третина всіх доказів, які використовує суд цієї держави для викриття вини особи у вчиненні злочину, здобута саме за допомогою дій, проведених у негласному порядку. Дізнання тісно пов'язане з непроцесуальною діяльністю поліції, у Франції оперативно-розшукова діяльність здійснюється в рамках провадження у справі до порушення публічного кримінального позову. Вона тісно пов'язана з оперативно-розшуковими заходами, що не регламентовані кримінально-процесуальними нормами. Важливо, що контроль над ними відбувається з боку трьох суб'єктів: прокуратури, обвинувальної камери (у частині слідчих дій) і вищих поліцейських чинів.

У теорії кримінального процесу французьке дізнання є загальним розслідуванням (*inquisitiogeneralis*), спрямованим до встановлення події злочину і винної особи. Подальше попереднє слідство покликане виконати завдання спеціального розслідування (*inquisitiospecialis*): з'ясувати винність конкретної особи в установленому злочині. Відповідно до КПК Французької Республіки дозвіл на проведення негласних заходів отримання

---

²⁶ Там само.

²⁷ Коваль А. А. Міжнародний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Visegrad journal on human rights*. No 6 (volume 2). 2018. С. 92–99.

інформації для розслідування злочинів надає слідчий суддя за клопотанням прокурора. При цьому, саме слідчий суддя уповноважує відповідного офіцера судової поліції проводити зазначені негласні заходи із застосуванням спеціальних технічних пристроїв прихованого виявлення. Згідно із прийнятим у 1991 р. Законом «Про недоторканність кореспонденції» дозвіл на прослуховування і запис телефонних розмов надається виключно судом. Такий дозвіл надається на термін не більше чотирьох місяців і можливий у справах про злочини, за які може бути призначене покарання у вигляді тюремного ув'язнення на строк понад два роки²⁸. При цьому, слід обов'язково звернути увагу, що КПК Французької Республіки містить відповідні заборони застосування спеціальних технічних пристроїв прихованого виявлення в офісі або житлі адвоката (ст. 56-1 КПК Французької Республіки) та лікаря (ст. 56-3 КПК Французької Республіки), в приміщенні медіа компанії (ст. 56-2 КПК Французької Республіки)²⁹.

В аспекті сформульованої мети, цікавість представляє й кримінальне процесуальне законодавство Італійської Республіки у сфері застосування негласних заходів розслідування злочинів. Останні передбачені не лише КПК Італійської Республіки, але й Законом «Про внесення термінових змін до Кримінально-процесуального кодексу і заходи по боротьбі з мафіозною злочинністю». Відповідно до вказаних нормативно-правових актів працівники правоохоронних органів здійснюють різні заходи, як гласного, так негласного характеру, з метою отримання інформації про злочинну діяльність. При цьому, вони можуть застосовувати технічні засоби контролю і фіксації інформації і використовувати їх результати в доказуванні в ході кримінальної процесуальної діяльності³⁰. За своїм змістом зазначені заходи схожі з тими заходами, які визначені Законом України «Про оперативно-

---

²⁸ Уваров В. Г. Зняття інформації з телекомунікаційних мереж. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. Том 1. 2017. С. 122.

²⁹ Criminal Procedure Code of France. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/912f4d/pdf> (дата звернення: 20.10.2022).

³⁰ Criminal Procedure Code of France. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/912f4d/pdf> (дата звернення: 20.10.2022).

розшукову діяльність» та тими НСРД, які визначені Главою 21 КПК України. При цьому кримінальне-процесуальне законодавство Італійської Республіки у цьому аспекті постійно вдосконалюється, прагнучи відповідати сучасному рівню розвитку науки і технології; тільки в останні роки кодекс був доповнений низкою норм, що передбачають можливість зняття процесуально значимої інформації з комп'ютерних та телематичних каналів зв'язку³¹.

Так, відповідно до кримінального процесуального законодавства Італійської Республіки співробітники правоохоронних органів можуть застосовувати такі негласні засоби отримання інформації при розслідуванні злочинів, як контроль за кореспонденцією та прослуховування розмов особи і зняття інформації з інших комунікаційних каналів.

Здійснивши аналіз окремих положень Конституції та КПК Італійської Республіки можемо зробити висновок, що право громадян на «свободу і конфіденційність» кореспонденції може обмежуватись у зв'язку із необхідністю проведення слідчих дій для отримання доказів. Однак, поряд із цим в законодавстві Італійської Республіки передбачено, що вищезазначені негласні заходи можуть проводитись, якщо є підстави вважати, що поштово-телеграфні відправлення містять інформацію або відомості, які можуть посприяти виявленню чи збереженню доказів, що в іншому випадку можуть бути втрачені. Як бачимо, на відміну від КПК України, який передбачає, що НСРД спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, у КПК Італійської Республіки йде мова не лише про отримання доказів, але інформацію, що може бути використана для їх отримання. В такому випадку, якщо проводити паралель із оперативно-розшуковими заходами, які передбачені законодавством України, то ці негласні заходи отримання інформації, що може бути використана для виявлення доказів,

---

³¹ Коваль А. А. Міжнародний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Visegrad journal on human rights*. No 6 (volume 2). 2018. С. 92–99.

мають більше ознак саме із оперативно-розшуковими заходами ніж з НСРД.

КПК Італійської Республіки містить дві статті, що передбачають контроль за кореспонденцією. Це стаття 353 КПК Італійської Республіки «Перехоплення посилок та кореспонденції» і стаття 254 «Вилучення кореспонденції». Відповідно до ст. 254 КПК Італійської Республіки у поштових відділеннях допускається вилучення листів, бандеролей, посилок, телеграм та іншої кореспонденції, відносно якої у судових органів є підстави вважати, що відправником або отримувачем такої кореспонденції є обвинувачений, у тому числі й під іншим ім'ям або через третю особу, або, що така кореспонденція може мати відношення до вчиненого злочину³².

Після вилучення кореспонденції судовий виконавець передає вилучену кореспонденцію судовим органам, не розкриваючи її. Вилучені папери і документи, які не відносяться до кореспонденції, що підлягає вилученню, негайно повертаються і в жодному разі не можуть бути використані. Як бачимо, КПК Італійської Республіки, також як і КПК ФРН відносить відкриття і огляд поштових відправлень до повноважень суду, що сприяє забезпеченню прав людини при проведенні негласних заходів отримання доказової інформації. В свою чергу, відповідно до ст. 353 КПК Італійської Республіки у випадках, коли виникає необхідність перехоплення опечатаних чи закритих посилок, вони направляються нерозпечатаними судовим виконавцем прокурору для вилучення. У разі, якщо у судового пристава є достатні підстави вважати, що посилки містять відомості, що сприяють виявленню або збереженню доказів, які можуть бути загублені внаслідок затримки, він у можливо короткі строки інформує про це прокурора, який вправі дозволити негайно розкрити посилку. Щодо листів, бандеролей, телеграм, посилок чи іншої кореспонденції, яка може бути предметом вилучення, у випадках, що не терплять зволікання, судові пристави вправі вимагати від осіб, які надають поштові послуги, відстрочити доставку такої

---

³² Кримінально-процесуальний кодекс Італійської Республіки (Codice di procedura penale) від 22 вересня 1988 р.. URL: <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/home.htv> (дата звернення: 20.10.2022).

кореспонденції. У разі, якщо прокурор не санкціонував вилучення протягом 48 годин із моменту прийняття судовим приставом відповідного рішення, кореспонденція доставляється адресатові³³. Тож, наділення саме прокурора правом вилучення опечатаних чи закритих посилок є досить дієвим засобом забезпечення прав людини при проведенні негласних заходів отримання доказів при розслідуванні злочинів.

Стосовно прослуховування розмов особи і зняття інформації з інших комунікаційних каналів слід зазначити, що ці заходи, передбачені ст. 266, 266 і 267 КПК Італійської Республіки. Сутність цих заходів полягає у способі збору доказів шляхом отримання інформації, яка передається віддаленими суб'єктами з використанням будь-якого з телекомунікаційних способів (телефон, факс, електронна пошта), або обміну такою інформацією, що відбувається між суб'єктами, які знаходяться в одному місці (приміщенні) (так зване підслуховування), а також перехоплення комп'ютерних або телематичних повідомлень³⁴.

Розглянемо кримінальне процесуальне законодавство Великої Британії у сфері застосування негласних заходів розслідування злочинів. Слід зазначити, що останнє характеризується насамперед тим, що наділяє усіх без виключення працівників британської поліції правом здійснювати досудове розслідування. Так, останнє може проводитись як констеблем, що являється нижчим поліцейським чином адміністративної посади правоохоронних органів Великої Британії, так і керівником кримінальної поліції³⁵. Правила поліцейського розслідування не знають такого розмежування, як слідчі дії та оперативно-розшукові заходи (у Великобританії використовується такий термін, як «секретні докази»), тому особливих правил використання результатів негласних заходів поліції в подальшому доведенні не існує. Певні повноваження щодо проведення негласних заходів поліцейськими під час розслідувань, їх ініціювання, а також забезпечення законності прийнятих рішень

---

³³ Там само.

³⁴ Там само.

³⁵ Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник / под ред. проф. А. М. Бандурки. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. 350 с.

щодо використання негласних заходів мають керівники підрозділів кримінальної поліції, що підпорядковані Міністру внутрішніх справ. Разом з тим, слід зазначити, що рішення Міністра внутрішніх справ Великої Британії може бути переглянуте судом на предмет законності його прийняття вже після проведення відповідних негласних заходів³⁶. Розслідування злочинів у Великій Британії передбачає використання таких негласних заходів отримання інформації і доказів, як здійснення огляду та виїмки кореспонденції, контроль телекомунікацій, усних розмов, тобто зняття інформації з телефону, електронної пошти, комп'ютера, візуальне спостереження, використання конфіденційного співробітництва. При цьому, дозвіл на проведення негласних заходів отримання інформації чи доказів при розслідуванні злочинів надається постановою Міністра внутрішніх справ Великої Британії, до якого звертається керівник підрозділу кримінальної поліції, що здійснює досудове розслідування, що сприяє забезпеченню законності та прав людини при проведенні зазначених вище негласних заходів³⁷.

У вивченні міжнародного досвіду застосування негласних заходів отримання доказів при розслідуванні злочинів важливо звернутися до кримінального процесуального законодавства країн пострадянського простору, оскільки, як відомо, КПК цих країн мають багато спільного. Після здійснення аналізу кримінального процесуального законодавства таких країн пострадянського простору, як Республіка Казахстан, Киргизька Республіка та Грузія. Відповідно до ст. 231 «Види негласних слідчих дій» КПК Республіки Казахстан згідно з положеннями Глави 30 «Негласні слідчі дії» здійснюються такі негласні слідчі дії: негласні аудіо- і (або) відеоконтроль особи або місця; негласний контроль, перехоплення і зняття інформації, що передається по мережах електричного (телекомунікаційної) зв'язку; негласне отримання

---

³⁶ Criminal Procedure and Investigations Act 1996. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/931173/Criminal-procedure-and-investigations-act-1996.pdf (дата звернення: 20.10.2022).

³⁷ Criminal Procedure and Investigations Act 1996. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/931173/Criminal-procedure-and-investigations-act-1996.pdf (дата звернення: 20.10.2022).

інформації про з'єднання між абонентами і (або) абонентськими пристроями; негласне зняття інформації з комп'ютерів, серверів та інших пристроїв, призначених для збору, обробки, накопичення і зберігання інформації; негласний контроль поштових та інших відправлень; негласне проникнення і (або) обстеження місця; негласні заходи спостереження за особою або місцем; негласна контрольна закупка; негласне впровадження та (або) імітація злочинної діяльності³⁸.

Розглянемо найбільш позитивні моменти кримінального процесуального законодавства Республіки Казахстан, які можуть бути імплементовані у національне законодавство України з метою покращення правового регулювання досліджуваного інституту. КПК Республіки Казахстан містить окремі положення, які сприяють забезпеченню законності і охорони прав людини при проведенні НСРД, зокрема: 1) п. 7 ст. 232 «Умови і підстави проведення негласних слідчих дій» містить вичерпний перелік категорій осіб та місць, щодо яких можуть проводитися негласні слідчі дії: – особи, на яких в заяві, повідомленні про кримінальне правопорушення вказано як на особу, що готується, вчиняє або вчинила, або щодо якої є інші підстави вважати, що вона має відношення до розслідуваного правопорушення або володіє відомостями про кримінальне правопорушення, що готується, здійснюється або скоєне; – підозрюваного; – потерпілого з його письмової згоди; – третьої особи, якщо є відомості, що третя особа отримує або передає інформацію, що має значення для справи; – місця в разі, якщо є обставини або передбачається їх виникнення, які можуть мати значення для справи³⁹; 2) п. 7 ст. 232 «Умови і підстави проведення негласних слідчих дій» містить заборону проведення негласних слідчих дій відносно адвокатів, які здійснюють професійну допомогу, за винятком випадків, коли є підстави вважати, що ними готується або вчинено тяжкий або особливо тяжкий злочин.

---

³⁸ Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 14.07.2014 № 231-V. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852 (дата звернення: 20.10.2022).

³⁹ Там само.

Відповідно до п. 4 ст. 232 негласні слідчі дії проводяться за наявності однієї з таких підстав: 1) у справах про злочини, санкція за вчинення яких передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від одного року і вище; 2) за злочинами, що готуються і здійснюються злочинною групою. Відповідно до КПК Республіки Казахстан на відміну від КПК України негласні слідчі дії можуть проводитися у разі вчинення злочину будь-якої тяжкості, однак, стосовно адвокатів – тільки у разі вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Очевидно, законодавець Республіки Казахстан врахував важливу роль цього суб'єкта кримінально-процесуальних відносин, діяльність якого спрямована на охорону і захист прав і свобод людини, а також допомогу здійсненню правосуддя та додержанню законів під час кримінального провадження, в тому числі і проведення НСД; 3) відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК Республіки Казахстан негласні слідчі дії проводяться з санкції слідчого судді спеціалізованого слідчого суду, спеціалізованого міжрайонного слідчого суду на підставі мотивованої постанови особи, яка здійснює досудове розслідування, або інших посадових осіб, уповноважених на винесення відповідної постанови. В контексті нашого дослідження слід звернути увагу на те, що у разі необґрунтованості винесеної постанови слідчий суддя відмовляє у його санкціонуванні, а при наявності сумнівів у достовірності інформації, наданої в ході санкціонування негласної слідчої дії, слідчий суддя вправі, санкціонувавши постанову, протягом двадцяти чотирьох годин ініціювати перевірку її законності процесуальним прокурором⁴⁰.

Процесуальний прокурор зобов'язаний протягом п'яти діб провести відповідну перевірку і про її результати повідомити слідчого суддю. У разі, якщо перевіркою буде встановлено незаконність постанови про проведення негласної слідчої дії, прокурор зобов'язаний внести до слідчого судді відповідне клопотання.

Передбачена КПК України можливість ініціювання слідчим суддею перевірки законності і обґрунтованості постанови про проведення негласної слідчої дії є досить дієвим заходом

---

⁴⁰ Там само.

забезпечення прав людини при проведенні досліджуваних слідчих дій; 4) ч. 5 ст. 234 встановлює вимогу повідомлення уповноваженого прокурора про результати проведення негласної слідчої дії не пізніше двох діб з дня її закінчення, що сприяє захистові прав людини та утвердженню верховенства права при проведенні НСРД; 5) ч. 1 ст. 233 КПК Республіки Казахстан містить обов'язок уповноваженої посадової особи органу, якому доручено проведення негласної слідчої дії, винести постанову, яка повинна містити: 1) місце і час його складання; 2) посаду, прізвище та ініціали, особистий підпис особи, яка винесла постанову; 3) номер кримінальної справи, в рамках якого передбачається проводити негласні слідчі дії; 4) статті цього Кодексу, на підставі яких винесено постанову; 5) короткий опис фабули кримінальної справи; 6) обґрунтування необхідності проведення негласного слідчої дії; 7) відомості про особу, місці або предмет, стосовно якого планується проводити негласну слідчу дію; 8) термін проведення негласного слідчої дії; 9) відомості про орган, якому доручається провести негласну слідчу дію. При цьому, з метою виключення розшифрування об'єкта, щодо якого проводиться негласна слідча дія, в постанові допускається вказівка псевдоніма, умовного найменування замість реальних даних. Про зміну даних з дотриманням вимог конфіденційності виноситься відповідна постанова, яка узгоджується з прокурором.

Беззаперечно положення статті 233 КПК Республіки Казахстан по-перше, є однією із гарантій забезпечення прав людини при проведенні негласних слідчих дій, а по-друге, вирішують проблемне питання, що досить часто виникає у практиці правоохоронних органів нашої держави, коли НСРД проводить один суб'єкт, а протокол складає інший, який участі у проведенні НСРД не приймав. Водночас, норми, які передбачають можливість застосування негласних заходів отримання інформації при розслідуванні злочинів, містить також КПК Киргизької Республіки. Так, у ст. 213 «Види спеціальних слідчих дій» Глави 31 «Спеціальні слідчі дії» КПК Киргизької Республіки зазначається, що з метою розкриття і розслідування злочинів

проводяться такі спеціальні слідчі дії: накладення арешту на поштово-телеграфні відправлення і їх огляд і (або) виїмка; прослуховування переговорів; отримання інформації про з'єднання між абонентами і абонентськими пристроями; зняття інформації з комп'ютерів, серверів та інших пристроїв; аудіо-, відеоконтроль особи або місця; спостереження за особою або місцем; проникнення та обстеження нежитлового приміщення чи іншого володіння особи; отримання зразків для порівняльного дослідження з метою проведення експертизи; впровадження в злочинне середовище і (або) імітація злочинної діяльності; контрольована поставка; контрольна закупка⁴¹.

Аналіз положень КПК Киргизької Республіки та КПК України в частині застосування спеціальних негласних слідчих дій дозволяє нам зробити висновок, що вони мають досить багато спільних положень, а тому немає необхідності в детальному порівнянні усіх складових елементів досліджуваного інституту.

Законодавчі положення КПК Киргизької Республіки стосовно використання негласних заходів отримання інформації при розслідуванні злочинів, які не зустрічаються в КПК України, однак, є досить ефективними в частині забезпечення законності та прав людини при проведенні НСРД. До таких положень належать наступні: 1) можливість проведення окремих спеціальних слідчих дій при наявності заяви окремих осіб та з їх письмової згоди, а також у випадках якщо є підстави припускати, що до потерпілого, свідка або інших учасників процесу, або до їх близьких родичів, чоловіка (дружини) буде застосовано насильство або інші примусові або незаконні дії, а також можливість проведення окремих спеціальних слідчих дій при наявності заяви окремих осіб про розшук безвісти зниклих осіб. Це положення КПК Киргизької Республіки спрямоване на забезпечення права особи на забезпечення безпеки; 2) заборона відповідно до ч. 10. ст. 212 КПК Киргизької Республіки проведення спеціальних слідчих дій відносно адвокатів, які здійснюють професійну допомогу, що сприяє реалізації права особи на захист; 3) можливість проведення

---

⁴¹ Кримінально-процесуальний кодекс Киргизької Республіки. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111530> (дата звернення: 20.10.2022).

окремих спеціальних слідчих дій (отримання інформації про з'єднання між абонентами і абонентськими пристроями, контрольована поставка, контрольна закупка) для виявлення, припинення і розкриття менш тяжких злочинів, аніж тяжкі та особливо тяжкі; 4) можливість проведення спеціальних слідчих дій щодо третьої особи, якщо є підстави (відомості) вважати, що третя особа отримує і передає інформацію, що має значення для справи. Останні два наведені нами положення беззаперечно сприяють боротьбі зі злочинністю та захистові прав людини; 5) слід також звернути увагу на процедуру отримання дозволу на проведення спеціальних слідчих дій відповідно КПК Киргизької Республіки.

Так, при необхідності проведення спеціальних слідчих дій слідчий порушує перед слідчим суддею відповідне клопотання, повідомивши про це прокурора. Рішення на проведення спеціальних слідчих дій приймається слідчим суддею. При цьому, клопотання підлягає розгляду слідчим суддею за участю слідчого протягом 24 годин з моменту його отримання. В той же час, слід зазначити, що відповідно до ст. 214 КПК Киргизької Республіки клопотання має містити: місце і час складання клопотання; посаду, прізвище та ініціали слідчого, який виніс на розгляд слідчого судді клопотання; короткий опис фабули злочину, в зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; кримінально-правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) КК; обґрунтування необхідності проведення спеціальної слідчої дії і неможливості отримати відомості про злочин та особу, її вчинила, в інший спосіб; відомості про особу, місці або предмет, стосовно якого планується проведення спеціальної слідчої дії; зазначення виду (видів) спеціальних слідчих дій, які необхідно провести, мета, а також обґрунтування терміну його (їх) проведення; відомості про орган, якому планується доручити проведення спеціальної слідчої дії. До клопотання додаються матеріали, що підтверджують обґрунтованість клопотання. На наш погляд, участь слідчого у розгляді клопотання слідчим суддею є досить позитивною практикою, забезпечує процесуальну самостійність слідчого, оскільки останній безпосередньо обґрунтовує

необхідність проведення слідчому судді – суб'єктові, що саме приймає останнє рішення про проведення НСРД.

Зазначення у клопотанні необхідності вказати відомості про орган, якому планується доручити провадження спеціальної слідчої дії, є одним із засобів забезпечення прав людини. В той же час, заслуговують на увагу положення ст. 261 КПК Киргизької Республіки, яка передбачає порядок перевірки законності і обґрунтованості проведених слідчих або спеціальних слідчих дій. Так, відповідно до ч. 1 цієї статті у разі провадження слідчих або спеціальних слідчих дій без отримання постанови слідчого судді слідчий протягом 24 годин з моменту проведеної слідчої дії або початку проведення спеціальних слідчих дій повідомляє слідчого суддю про їх проведення. До повідомлення додаються клопотання про визнання законним і обґрунтованим проведеної слідчої дії або розпочатої спеціальної слідчої дії. Водночас, ч. 2 ст. 261 КПК Киргизької Республіки передбачає, що у разі, якщо слідчий суддя визнає проведену слідчу дію або розпочату спеціальну слідчу дію незаконною, всі докази, отримані в ході таких дій, визнаються недопустимими відповідно до статті 82 цього Кодексу. У цьому випадку слідчий суддя вносить окрему ухвалу, якою звертає увагу прокурора на встановлені у справі факти порушення закону, що вимагають вживання заходів. Не пізніше, ніж у місячний термін щодо окремої ухвали слідчого судді повинні бути вжиті заходи і про результати повідомлено йому. При цьому, постанова слідчого судді про законність або незаконність проведення слідчих або спеціальних слідчих дій не підлягає оскарженню⁴².

Позитивний досвід законодавця Киргизької Республіки в частині визначення порядку перевірки законності і обґрунтованості проведених спеціальних слідчих дій повинен бути врахований при перевірці законності і обґрунтованості НСРД у чинному КПК України.

КПК Грузії також містить норми, які передбачають можливість застосування негласних заходів отримання інформації при розслідуванні злочинів. При цьому, зазначені норми мітяться

---

⁴² Кримінально-процесуальний кодекс Киргизької Республіки. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111530> (дата звернення: 20.10.2022).

у різних главах зазначеного КПК. Так, по-перше, Глава XV «Слідчі дії» містить статтю 124-1 «Моніторинг банківських рахунків». Законодавець Грузії відносить моніторинг банківських рахунків до слідчих дій, хоча за своїми ознаками ця процесуальна дія повністю відображає аналогічну НСРД, передбачену КПК України. Разом з тим, Глава XVI «Слідчі дії, пов'язані з комп'ютерними даними» КПК Грузії містить наступні процесуальні дії, зокрема: 1) витребування документа або інформації (ст.136 КПК Грузії). Так, при наявності обґрунтованого припущення, що в комп'ютерній системі або засобі зберігання комп'ютерних даних зберігається інформація або документ, що мають значення для кримінальної справи, прокурор має право звернутися до суду за місцем провадження слідства з клопотанням про видання ухвали про витребування відповідної інформації або документа. При наявності обґрунтованого припущення, що особа здійснює злочинне діяння з використанням комп'ютерної системи, прокурор має право звернутися до суду за місцем провадження слідства з клопотанням про видання ухвали про витребування у постачальника послуг інформації про користувача; 2) поточний збір даних інтернеттрафіка (ст. 137 КПК Грузії).

При наявності обґрунтованого припущення, що особа здійснює злочинне діяння з використанням комп'ютерної системи, прокурор має право звернутися до суду за місцем провадження слідства з клопотанням про видання ухвали про проведення поточного збору даних інтернеттрафіка, за яким постачальник послуг зобов'язаний співпрацювати зі слідством і надавати йому допомогу в зборі або запису в поточному режимі даних інтернеттрафіка, які пов'язані з конкретними комунікаціями, здійснюваними на території Грузії і передаються за допомогою комп'ютерної системи; 3) збір змістовних даних (ст. 138 КПК Грузії). За наявності обґрунтованого припущення, що особа здійснює злочинне діяння з використанням комп'ютерної системи, прокурор має право звернутися до суду за місцем провадження слідства з клопотанням про видання ухвали про поточний збір змістовних даних, по яким постачальник послуг зобов'язаний співпрацювати зі слідством і надавати йому допомогу в зборі або

запису в поточному режимі змістовних даних, які пов'язані з конкретними комунікаціями, здійснюваними на території Грузії і та переданими за допомогою комп'ютерної системи⁴³.

Законодавець Грузії не відносить слідчі дії, пов'язані з комп'ютерними даними до таємних слідчих дій, що передбачені Главою XVII КПК Грузії, хоча, на нашу думку, вони за своїми особливостями є саме такими. КПК Грузії передбачено інститут «таємних слідчих дій». Так, відповідно до 143-1 до них належать: а) приховане прослуховування і запис телефонних переговорів; б) зняття і фіксація інформації з каналу зв'язку (шляхом приєднання до засобів зв'язку, комп'ютерних мереж, лінійних комунікацій інстанційної апаратури), з комп'ютерної системи (як безпосередньо, так і дистанційно) та інсталяція в комп'ютерну систему з вказаною метою відповідних коштів програмного забезпечення; в) контроль поштових відправлень і телеграфних повідомлень (крім дипломатичної пошти); г) прихована відео- та аудіозапис, кіно- і фотозйомка; д) електронне спостереження за допомогою технічних засобів, використання яких не завдає шкоди життю, здоров'ю людей та навколишньому середовищу⁴⁴.

Тож, КПК Грузії містить ряд положень, які є досить ефективними для забезпечення законності, а також прав людини при проведенні негласних заходів отримання інформації для розслідування злочинів, і можуть бути розглянуті як приклад для імплементації до КПК України з метою удосконалення процедури проведення НСРД. До таких належать: 1) визначеність на законодавчому рівні у ст. 143-2 принципів провадження таємних слідчих дій: – чіткий перелік злочинів при розслідуванні яких можуть проводитись таємні слідчі дії (тяжкі, особливо тяжкі і вичерпний перелік злочинів, передбачених статтями КК Грузії); – проведення таємних слідчих дій тільки в разі, коли їх провадження передбачено КПК Грузії та воно необхідне для досягнення легітимної мети в демократичному суспільстві – забезпечення національної або громадської безпеки, запобігання заворушенням

---

⁴³ Кримінально-процесуальний кодекс Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=144> (дата звернення: 20.10.2022).

⁴⁴ Там само.

чи скоєнню злочину, захисту інтересів економічного добробуту країни або прав і свобод інших осіб; – таємна слідча дія є необхідною в демократичному суспільстві, якщо її проведення викликане невідкладною суспільною необхідністю і вона є відповідним і пропорційним засобом досягнення легітимної мети; – можливість проведення таємної слідчої дії тільки в разі, коли отримати докази, що мають істотне значення для слідства, іншими засобами неможливо або це вимагає невиправдано великих зусиль; – межі (інтенсивність) проведення таємної слідчої дії повинні бути пропорційні легітимній меті таємної слідчої дії. 2) досить позитивним моментом у забезпеченні прав людини при проведенні таємних слідчих дій є веденням Верховним Судом Грузії реєстру таємних слідчих дій, в якому відбивається статистична інформація, пов'язана з провадженням таємних слідчих дій, зокрема: інформація про клопотання з приводу проведення таємних слідчих дій, що надійшли в суди і прийняті по ним рішення суддів, а також інформація про знищення матеріалів, здобутих в результаті оперативно-розшукового заходу, що не стосувалися злочинної діяльності особи, але містили інформацію про особисте життя особи або інших осіб і знищених відповідно до пункту 4 статті 6 Закону Грузії «Про оперативно-розшукову діяльність».

Верховний Суд Грузії зобов'язаний в кінці кожного року публікувати інформацію зазначену вище відповідно до ст. 143-4 КПК Грузії; 3) важливим інструментом забезпечення прав людини при проведенні таємних слідчих дій у Грузії є передбачене ч. 14 ст. 143-3 КПК Грузії право особи, якій в ході судочинства по даній справі стало відомо про проведення щодо неї таємної слідчої дії, в разовому порядку оскаржити ухвалу про таємну слідчу дію в слідчій колегії відповідного апеляційного суду протягом 48 годин після отримання зазначеної інформації роз'яснення щодо права на оскарження ухвали.

Скасування апеляційним судом оскаржуваної ухвали та визнання незаконним проведення таємної слідчої дії створює підставу для визнання в порядку, встановленому КПК Грузії, недопустимим доказом інформації, отриманої в результаті

зазначеної дії. Рішення, прийняте апеляційним судом за скаргою, може стати підставою для передбаченої частиною 3 статті 7 КПК Грузії вимоги про відшкодування особі шкоди, заподіяної незаконним отриманням, зберіганням або розголошенням відомостей про його особисте життя/ персональних даних. Так, передбачене ч. 15 ст. 143-3 КПК Грузії право особи, якій після закінчення провадження у даній справі стало відомо про проведення щодо неї таємної слідчої дії, може оскаржити ухвалу про таємну слідчу дію в слідчій колегії відповідного апеляційного суду протягом місяця після отримання зазначеної інформації та роз'яснення права щодо оскарження ухвали. Визнання апеляційним судом проведеної таємної слідчої дії незаконною може бути визнане передбаченою підпунктом «з» статті 310 КПК Грузії нововиявленою обставиною для перегляду вироку, якщо доказ, здобутий в результаті зазначеної таємної слідчої дії, було покладено в основу вироку. Рішення, прийняте апеляційним судом за скаргою, може служити підставою для передбаченої частиною 3 статті 7 КПК Грузії вимоги про відшкодування особі шкоди, заподіяної незаконним отриманням, зберіганням або розголошенням відомостей про його особисте життя / персональних даних.

ВИСНОВКИ

Науково-методичні рекомендації виконано з позицій принципу соціального замовлення, що знайшло своє відображення у повсякденних запитах практики щодо забезпечення прав особи під час проведення НСРД у кримінальному провадженні. Викладена інформація містить концептуальні положення щодо методологічних, організаційних та правових основ використання відомостей отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

1. Негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим Кримінальним процесуальним кодексом. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Протокол негласних слідчих (розшукових дій) повинен відповідати загальним вимогам, що закріплені процесуальним законом із урахуванням специфіки й особливостей їх провадження.

Прозорість законодавчої регламентації та здійснення негласних (слідчих) розшукових дій, наявність визначених законом механізмів контролю за провадженням робить їх ефективним інструментом отримання необхідних доказів на стадії досудового розслідування, спрямованим на виконання завдань кримінального провадження.

2. Використання результатів НСРД для формування доказів у кримінальному провадженні є питанням, що постало з прийняттям КПК України та розглядається на стику кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, а також має як теоретичний,

так і прикладний аспект. Вищевикладені особливості НСРД зумовлюють їх проведення виключно у режимі секретності, тобто за умов дотримання спеціального порядку одержання, оформлення та зберігання отриманої інформації згідно з вимогами законодавства, що регулює захист державної таємниці, у тому числі особливий порядок засекречування та розсекречування матеріальних носіїв інформації щодо проведення НСРД. Методика їх проведення та використання в кримінальному провадженні відомостей отриманих у результаті НСРД регулюються не тільки кримінальним процесуальним законом, а окремими підзаконними нормативно-правовими актами органів, у складі яких перебувають відповідні уповноважені оперативні підрозділи.

Складність застосування інституту НСРД, пов'язана з низкою чинників, зокрема: таємний характер цих процесуальних дій; участь в їх організації та проведенні не тільки слідчого, а й у більшості випадків співробітників оперативних підрозділів, які, відповідно до закону, мають право їх проводити за дорученням слідчого; здійснення комплексу НСРД, що обумовлюється слідчою ситуацією, специфікою злочину, на розкриття й фіксування якого спрямована негласна діяльність органів досудового розслідування, тощо.

3. Використання результатів та відомостей, які стали відомі під час проведення такого вагомому процесуального інструментарію як НСРД, повинно набути більш чіткої та прозорої законодавчої регламентації. Адже, у більшості випадків це є незаперечні докази, що відіграють важливу роль при притягненні особи до кримінальної відповідальності, яка вчинила тяжке або особливо тяжке кримінальне правопорушення. Постійне вдосконалення порядку та умов використання результатів проведення НСРД як доказової бази в суді, в значній мірі, підвищить законність та, в цілому, авторитет правоохоронних органів в протидії кримінальній протиправності.

Окремі положення КПК України, що мають безпосереднє відношення до використання відомостей отриманих при провадженні НСРД потребують уточнень і доповнень, зокрема: 1) Враховуючи те, що будь-яка НСРД прямо або опосередковано направлена на втручання в приватне спілкування, вважаємо за необхідне внести

зміни у назви параграфів 2 та 3 Глави 21 КПК України, виклавши їх наступним чином. Назву § 2 змінити на «НСРД, що безпосередньо направлені на втручання у приватне спілкування», а § 3 – на «Інші НСРД, що можуть бути направлені на втручання у приватне спілкування». 2) з метою уникнення випадків упередженості слідчого судді, вважаємо, за необхідне: – п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України викласти у наступній редакції «слідчий суддя – це суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, що обирається у порядку, передбаченому частиною третьою статті 35 КПК України з числа слідчих суддів, обраних на зборах суддів». Таким чином, вибори слідчого судді на зборах, на нашу думку, повинні бути лише проміжним етапом перед визначенням слідчого судді за допомогою автоматизованої системи документообігу суду, який буде вирішувати питання про надання дозволу на проведення НСРД; – доповнити ст. 76 КПК нормою такого змісту: «слідчий суддя, який виніс ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не має права брати участь у її розгляді повторно»; 3) з метою посилення процесуальної самостійності слідчого, а також забезпечення вчасного й повного зібрання доказів, які мають значення для кримінального провадження, необхідно, ч. 3 ст. 246 КПК України також доповнити нормою такого змісту: «слідчий має право оскаржити рішення прокурора про заборону/припинення подальшого проведення вже розпочатої НСРД, якщо рішення про проведення зазначеної НСРД він прийняв самостійно». 4) з метою зміцнення лінії захисту для забезпечення конституційних прав людини, до ст. 254 КПК України внести доповнення щодо надання права захисникові та особі, відносно якої проводилися НСРД, виготовлення копій протоколів про проведення НСРД та додатків до них, а також здійснення відображення матеріалів НСРД у випадках ознайомлення з матеріалами кримінального провадження у порядку ст. 290 КПК України.

Серед корисних норм кримінального процесуального законодавства зарубіжних країн, які можуть бути розглянуті як приклад для імплементації до кримінального процесуального законодавства України, слід відмітити, зокрема: 1) здійснення відкриття виданих поштових відправлень і огляду належить до повноважень суду або прокурора (ФРН, Італійська Республіка); 2) наявність імперативної норми у КПК ФРН щодо внесення в матеріали провадження інформації про факт отримання і знищення тих відомостей, що отримані в результаті негласних заходів, які не планується використовувати як доказ; 3) сповіщення суду, який виніс постанову про дозвіл на проведення негласного заходу, після закінчення застосування запобіжного заходу про його результати (ФРН), уповноваженого прокурора про результати проведення негласної слідчої дії після її закінчення (Республіки Казахстан); 4) щорічний звіт Генеральний прокурор до федерального відомства юстиції про негласні заходи, призначені на всій території ФРН за Забезпечення прав людини при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій і публікація його в інтернеті (ФРН); 5) передбачене КПК ФРН право обвинуваченого та окремих громадян подати заяву про перевірку законності розпорядження, а також способу його виконання щодо здійснення негласних заходів (ФРН); 6) можливість перегляду судом рішення Міністра внутрішніх справ про дозвіл на проведення негласних заходів на предмет законності його прийняття вже після проведення відповідних негласних заходів (Велика Британія); 7) закріплення у КПК вичерпного переліку категорій осіб та місць, щодо яких можуть проводитися негласні слідчі дії (Республіка Казахстан); 8) визначеність у КПК спеціальних принципів провадження таємних слідчих дій (Грузія); 9) передбачене у КПК Грузії право особи, якій в ході судочинства по даній справі стало відомо про проведення щодо неї таємної слідчої дії, в разовому порядку оскаржити ухвалу про таємну слідчу дію в слідчій колегії відповідного апеляційного суду; 10) ведення Верховним Судом Грузії реєстру таємних слідчих дій, в якому відбивається статистична інформація, пов'язана з провадженням таємних слідчих дій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Alla Koval. Theory and Practice of Ensuring of Human Rights During the Undercover Investigation (Operational) Action : the International Legal Aspect. *Yale Review of Education and Science*. № 1. (16), January-June, 2015. Volume V. P. 163–173.
2. Criminal Procedure and Investigations Act 1996. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/931173/Criminal-procedure-and-investigations-act-1996.pdf (дата звернення: 20.10.2022).
3. Criminal Procedure Code of France. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/912f4d/pdf> (дата звернення: 20.10.2022).
4. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затверджено Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 / БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).
5. Каменський Д.В. Порівняльні кримінально-правові дослідження передумови та завдання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 9–1. С. 205–208.
6. Кислий А. М., Чайка Р. А., Денисенко М. М. Зарубіжний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Наукові праці МАУП*. 2016. Вип. 49(2). С. 66.
7. Коваль А. А. Міжнародний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Visegrad journal on human rights*. No 6 (volume 2). 2018. С. 92–99.
8. Кравчук В.М. Роль компаративістики у дослідженні конституційно-правового статусу суддів. Порівняльне правознавство : сучасний стан та перспективи розвитку : збірник

наукових праць / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка ; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. С. 404–406.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

10. Кримінально-процесуальний кодекс Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=144> (дата звернення: 20.10.2022).

11. Кримінально-процесуальний кодекс Італійської Республіки (Codice di procedura penale) від 22 вересня 1988 р.. URL: <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/home.htm> (дата звернення: 20.10.2022).

12. Кримінально-процесуальний кодекс Киргизької Республіки. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111530> (дата звернення: 20.10.2022).

13. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 14.07.2014 № 231-V. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852 (дата звернення: 20.10.2022).

14. Кримінально-процесуальний кодекс ФРН (Strafprozeßordnung). URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html> (дата звернення: 20.10.2022).

15. Мирошниченко Ю.М. Результати негласних слідчих (розшукових) дій: оцінка недопустимості. *Актуальні питання вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2019. С. 132 – 135.

16. Перепилиця М.М. Провадження оперативно-розшукових заходів у Великій Британії, США та Україні : монографія. Харків : Вид-во КП Друкарня № 13, 2008. С. 137–139.

17. Піддубна А.В., Хара Д.С. Актуальні проблеми використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 жовт. 2021 р.).

МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ., Ташкент. держ. юрид. ун-т. Харків. ХНУВС, 2021. 452 с. С. 387 – 388.

18. Постанова Великої палати Верховного суду від 16 січня 2019 року: справа №751/7557/15-к, провадження №13-37кс18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340> (дата звернення: 20.10.2022).

19. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10 жовтня 2019 року: справа № 593/1248/16-к, провадження № 51-8640км18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85175396> (дата звернення: 20.10.2022).

20. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 11 липня 2019 року: справа № 712/3581/16-к, провадження № 51 - 1313 км 19. // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83025224> (дата звернення: 20.10.2022).

21. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 серпня 2020 року: справа № 333/7457/16-к, провадження № 51-3266км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91010414> (дата звернення: 20.10.2022).

22. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 лютого 2020 року: справа № 761/4918/15-к, провадження № 51-9639км18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87672607> (дата звернення: 20.10.2022).

23. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13 лютого 2018 року: справа № 646/6873/15-к, провадження № 51-301 км 18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243825> (дата звернення: 20.10.2022).

24. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 21 березня 2018 року: справа № 751/7177/14, провадження № 51-1285 км 18 // Єдиний державний реєстр

судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72938764> (дата звернення: 20.10.2022).

25. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05 лютого 2019 року: справа № 552/6480/17, провадження № 51-5262км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517403> (дата звернення: 20.10.2022).

26. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 грудня 2019 року: справа № 588/1199/16-к, провадження № 51-3127км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8650586> (дата звернення: 20.10.2022).

27. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

28. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 23.12.2020 № 383 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

29. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

30. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Круслін проти Франції» (заява 11801/85) : від 24.04.1990 // Український портал практики Європейського суду з прав людини : сайт. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=432>(дата звернення: 20.10.2022).

31. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Халфорд проти Об'єднаного Королівства» (заява 20605/92) : від 25.06.1997 // Харківська правозахисна група: сайт. URL: <https://khp.org/1363591929> (дата звернення: 20.10.2022).

32. Сергєєва Д. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій для отримання окремих видів доказів у кримінальному провадженні: проблемні питання. *Право України*. 2017. № 12. С 49-61.

33. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник / под ред. проф. А. М. Бандурки. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. 350 с.

34. Уваров В. Г. Зняття інформації з телекомунікаційних мереж. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. Том 1. 2017. С. 122.

35. Шило А.В. Напрями використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 29 (68). № 6. 2018. С. 137 – 141. DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2018.6/24>.

Цуцкірідзе Максим Сергійович
Мартовицька Олена Василівна
Гайду Сергій Васильович
Романюк Віталій Володимирович
Бурлака Владислав Васильович
Салманов Олексій Валерійович
Піддубна Аліна Валентинівна
Романов Максим Юрійович

**ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ
У РЕЗУЛЬТАТІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

Методичні рекомендації

Підп. до друку 01.11.2022 Формат 60×84/16
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 18,37. Зам. № 1011-22
Наклад 150 прим.

Виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017

У науково-методичних рекомендаціях надано кримінальну процесуальну характеристику негласних слідчих (розшукових) дій як інституту кримінального процесуального права. Здійснено аналіз понятійно-категоріального апарату інституту використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Виокремлено нормативні підстави та процесуальний порядок використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Досліджено міжнародний досвід використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій та запропоновано шляхи його впровадження в практичну діяльність вітчизняних органів досудового розслідування.

Призначені для працівників органів досудового розслідування, оперативних працівників, працівників органів прокуратури, Агентства з розшуку та менеджменту активів, інших уповноважених органів, а також викладачів, науковців, курсантів, студентів, слухачів, ад'юнктів, аспірантів та докторантів.

ПІДГОТОВЛЕНО

працівниками Харківського національного університету
внутрішніх справ у співпраці з Головним слідчим управлінням
Національної поліції України

